

Nr. 1

BRIEF VAN DE MINISTER VAN FINANCIËN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 28 november 2008

1. Inleiding

Sinds de Miljoenennota 2009 is het economische beeld sterk veranderd. Door de turbulentie op de financiële markten is het economische beeld onzeker geworden. Naar verwachting zal niet alleen de financiële sector geraakt worden door de crisis, maar ook de reële economie. Dit heeft ook consequenties voor de overheidsfinanciën. Door de turbulentie was het kabinet de afgelopen tijd genoodzaakt in te grijpen in de financiële markten. De maatregelen zijn bedoeld om het financiële systeem stabiel te houden en zijn nodig om de kredietcrisis het hoofd te kunnen bieden. Deze zijn echter ook van invloed op de overheidsfinanciën.

Het EMU-saldo komt naar huidige inzichten uit op een overschot van 1,1 procent BBP. Dat betekent dat er een lichte verslechtering (– 0,1 procent BBP) optreedt ten opzichte van wat er ten tijde van Prinsjesdag werd verwacht. Deze verslechtering betreft een saldo van mee- en tegenvallers. Zo zijn er meevallers bij de aardgasbaten (0,2 procent BBP) en doen er zich tegenvallers voor bij de belasting- en premieontvangsten (– 0,3 procent BBP). De EMU-schuld stijgt door alle maatregelen van 42,1 procent BBP in de Miljoenennota 2009 naar 57,3 procent BBP in deze Najaarsnota. Hierbij moet worden opgemerkt dat tegenover deze toegenomen bruto schuld ook een toegenomen onderpand staat voor de Nederlandse Staat.

Op dit moment is niet aan te geven in welke mate de daling van het EMU-saldo voor 2008 wordt veroorzaakt door een gewijzigd economisch beeld in de tweede helft van dit jaar. Wel is helder dat de groei- en saldo-verwachtingen voor met name 2009 neerwaarts moeten worden aangepast.

Deze Najaarsnota geeft inzicht in de budgettaire stand van zaken voor het lopende jaar en is de laatste uitvoeringsnota van het jaar. Gelijktijdig met de Najaarsnota worden de hiermee samenhangende suppletoire

begrotingswetten aan de Staten-Generaal aangeboden. Daarnaast gaat deze Najaarsnota uitgebreid in op de budgettaire gevolgen van de maatregelen die zijn genomen op de financiële markten voor 2008 en 2009.

2. De budgettaire gevolgen van de kredietcrisis voor de begroting en de begrotingsregels

De maatregelen ten behoeve van de financiële sector

De budgettaire gevolgen (verwerking) van de maatregelen met betrekking tot het financiële stelsel van de afgelopen tijd vallen in de volgende categorieën te verdelen: A) financiële transacties, B) rente- en dividendstromen en C) garantieregelingen. Deze maatregelen hebben gevolgen voor een aantal begrotingsposten. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de bedragen voor 2008 en 2009. Tevens wordt vermeld op welk begrotingsartikel deze mutaties betrekking hebben. Daarnaast zijn er ook nog kosten gemaakt voor de inhuur van externen (categorie D). In paragraaf 5 van deze Najaarsnota wordt het totale effect van alle maatregelen voor het EMU-saldo en de EMU-schuld weergegeven. Onderstaand totaaloverzicht zal bij alle budgettaire nota's worden geactualiseerd.

Tabel 1: Uitgaven financiële crisis (x miljoen euro)

A. Financiële transacties	2008	2009	Begrotingsartikel
1. Deelneming Fortis/ AA	16 800	–	IX-B, artikel 3
2. Overbruggingskrediet Fortis	50 000	PM	IX-A, artikel 1
3. Voorfinanciering IJsland	PM	PM	
4. Kapitaalversterking ING	10 000	–	IX-B, artikel 3
5. Kapitaalversterking Aegon	3 000	–	IX-B, artikel 3
6. Kapitaalversterking SNS REAAL	750	–	IX-B, artikel 3
7. Eventuele overige kapitaalversterkingen (uit reservering 20 miljard)	PM	PM	IX-B, artikel 3
<i>Subtotaal Financiële transacties</i>	<i>80 550</i>	<i>PM</i>	
B. Rente- en dividendstromen			
8. Rente over staatsschuld	450	2 550	IX-A, artikel 1
9. Renteontvangsten overbruggingskredieten Fortis	– 500	– 1 500	IX-A, artikel 1
10. Dividend Fortis/ AA	PM	PM	IX-B, artikel 3
11. Couponbetaling ING	–	– 425 + PM	IX-B, artikel 3
12. Couponbetaling Aegon	–	– 124 + PM	IX-B, artikel 3
13. Couponbetaling SNS REAAL	–	– 32 + PM	IX-B, artikel 3
14. Renteontvangst voorfinanciering IJsland	–	–	
<i>Subtotaal Rente- en dividendstromen</i>	<i>– 50</i>	<i>469</i>	
C. Garantieleningen			
15. Premieontvangsten op basis van garanties interbancaire leningen	PM	PM	IX-B, art. 2
16. Garantieregeling Leaseplan	PM	PM	IX-B, art. 2
17. Schade-uitkeringen interbancaire leningen	PM	PM	IX-B, art. 2
18. Mogelijke uitkeringen depositogarantiestelsel	PM	PM	IX-B, art. 2
<i>Subtotaal Garantieleningen</i>	<i>PM</i>	<i>PM</i>	
D. Overige gevolgen			
19. Uitvoeringskosten en inhuur externen	11	PM	IX-B, art. 3
<i>Subtotaal Overige gevolgen</i>	<i>11</i>	<i>PM</i>	

Toelichting tabel:

A. Financiële Transacties

1. De Nederlandse Staat heeft een 100% belang genomen in Fortis Bank Nederland Holding N.V., Fortis Verzekeringen Nederland N.V., Fortis Corporate Insurance N.V. en het door Fortis gekochte deel van ABN AMRO. Voor de aandelen is een prijs betaald van 16,8 miljard euro. De koop wordt verantwoord op begroting IX-B, artikel 3. Zie voor meer informatie brief (Kamerstuk II 2008–09, 31 371, nr. 12).
2. De Nederlandse Staat werkt mee aan de onmiddellijke aflossing van de kortlopende schulden van Fortis Bank Nederland aan Fortis Bank SA/NV, ten bedrage van 34 miljard euro. Daarnaast is afgesproken dat ook een aantal langlopende leningen, ten bedrage van 16 miljard euro worden overgenomen. De Nederlandse Staat werkt hier op basis van marktconforme voorwaarden aan mee. Het uiteindelijke doel is dat Fortis Bank Nederland deze lening volledig zelf financiert op de financiële markten. Tot nu toe financiert de Nederlandse Staat deze leningen. In de brief (Kamerstuk 2008–2009, 31 371, nr. 12, Tweede Kamer) is dit gemeld. De leningen worden geboekt op begroting IX-A, artikel 1.
3. Aan het IJslandse depositogarantiestelsel zal een voorfinanciering worden verstrekt, zodat het IJslandse depositogarantiestelsel zijn verplichtingen aan Nederlandse depositohouders kan nakomen. De IJslandse Staat heeft zich voor deze voorfinanciering garant gesteld. De definitieve overeenkomst met de IJslandse autoriteiten is nog niet uitonderhandeld, waardoor geen inzicht kan worden gegeven in de uiteindelijke financiële gevolgen voor de Nederlandse Staat.
4. De Nederlandse Staat heeft het kernkapitaal van de ING Groep versterkt met 10 miljard euro. Bij de kapitaalversterking heeft de Staat voor een bedrag van 10 miljard euro securities verworven. De aankoop van deze securities is verantwoord op begroting IX-B, artikel 3. Zie voor meer toelichting brief (Kamerstukken II 2008/09, 31 371, nr. 23).
5. De Nederlandse Staat heeft voor een bedrag van 3 miljard euro de kapitaalpositie van Aegon versterkt. In navolging van ING Groep heeft Aegon gekozen voor vergelijkbare securities. Deze worden verantwoord op begroting IX-B, artikel 3. Zie voor meer informatie hierover brief (Kamerstukken II 2008/09, 31 371, nr. 32).
6. De Nederlandse Staat heeft voor een bedrag van 750 miljoen euro de kapitaalpositie van SNS REAAL versterkt. Het gekozen financieringsinstrument is vergelijkbaar met de securities bij de ING en Aegon transacties. Deze worden verantwoord op begroting IX-B, artikel 3. Zie voor meer informatie hierover brief (Kamerstukken II 2008/09, 31 371, nr. 48).
7. Er resteren nog middelen voor eventuele overige kapitaalversterkingen (uit de reservering van 20 miljard euro).

B. Rente- en dividendstromen

8. De financiering die de Staat aantrekt t.b.v. de transacties die plaatsvinden in het kader van de kredietcrisis leiden tot rentelasten voor de Staat ter grootte van ongeveer 450 miljoen in 2008 en 2550 miljoen in 2009. De rente wordt verantwoord op begroting IX-A, artikel 1.
9. Fortis Bank Nederland Holding N.V. betaalt de Staat een marktconforme rente voor de verschaftte overbruggingskredieten. Dit levert de Staat ongeveer 500 miljoen in 2008 en ongeveer 1500 miljoen in 2009 op. De bedragen worden verantwoord op begroting IX-A, artikel 1.
10. Fortis/AA zal in de toekomst mogelijk dividend uitkeren. Hierover zijn op dit moment nog geen uitspraken te doen. Eventuele dividendontvangsten worden verantwoord op begroting IX-B, artikel 3.

11. De participatie in ING Groep betreft 10 miljard euro aan securities met een prijs van 10 euro per security. De jaarlijkse coupon per stuk is het hoogste van: (1) 0,85 euro of (2) 110 procent van het dividend in 2009, 120 procent van het dividend in 2010 en 125 procent van het dividend vanaf 2011. Afspraak is dat – wanneer in voorafgaand jaar – geen dividend wordt betaald door ING dat dan ook de coupon niet betaald wordt¹. Omdat ING reeds in 2008 een interim-dividend heeft uitgekeerd en de participatie een korte eerste coupon heeft, krijgt de Staat op 12 mei 2009 een uitkering van 425 miljoen euro. De couponbetaling van ING wordt verantwoord op begroting IX-B artikel 3. Zie ook brief (Kamerstukken II 2008/09, 31 371, nr. 23).
12. De investering in Aegon betreft 3 miljard euro aan securities met een prijs van 4 euro per stuk. De jaarlijkse coupon per stuk is het hoogste van: (1) 0,34 euro of (2) 110 procent van het dividend over 2009, 120 procent van het dividend over 2010 en 125 procent van het dividend over 2011 en eventuele volgende jaren. Wanneer geen dividend wordt betaald door Aegon in het voorafgaande jaar, zal ook de coupon niet betaald worden. Omdat Aegon in 2008 een interim-dividend heeft uitgekeerd en de participatie een korte eerste coupon heeft, krijgt de Staat in het voorjaar van 2009 een uitkering van ongeveer 124 miljoen euro. De couponbetaling van Aegon wordt verantwoord op begroting IX-B artikel 3. Zie brief (Kamerstukken II 2008/09, 31 371, nr. 32).
13. De investering in SNS REAAL betreft 750 miljoen euro aan securities met een prijs van 5,25 euro per stuk. De jaarlijkse coupon per stuk is het hoogste van: (1) 0,45 euro of (2) 110 procent van het dividend over 2009, 120 procent van het dividend over 2010 en 125 procent van het dividend over 2011 en eventuele volgende jaren. Wanneer geen dividend wordt betaald door SNS REAAL in het voorafgaande jaar, zal ook de coupon niet betaald worden. Omdat SNS REAAL in 2008 een interim-dividend heeft uitgekeerd en de participatie een korte eerste coupon heeft, krijgt de Staat in het voorjaar van 2009 een uitkering van ongeveer 32 miljoen euro. De couponbetaling van SNS REAAL wordt verantwoord op begroting IX-B artikel 3. Zie brief (Kamerstukken II 2008/09, 31 371, nr. 48).
14. Zie toelichting bij 3.

C. Garantiereregelingen

15. De Nederlandse Staat heeft toegezegd garant te staan voor een bedrag van 200 miljard euro ten behoeve van garanties op nieuw uit te geven bancaire leningen. Nederlandse banken en dochters van buitenlandse banken met substantiële activiteiten in Nederland kunnen gebruik maken van deze garantiereregeling. Het betreft staatsgaranties op middellange bancaire leningen. Met deze garantiestelling wordt beoogd de herfinanciering van bovengenoemde banken weer op gang te brengen. De regeling is tijdelijk van aard: ultimo 2009 eindigt de regeling. Indien banken een beroep doen op de garantiereregeling, zal een premie voor de garantie moeten worden betaald. De garantiepremie is mede afhankelijk van de kredietwaardigheid van de betrokken banken. Eventuele opbrengsten komen te staan op begroting IX-B, artikel 2.
16. Leaseplan heeft een beroep gedaan op de garantiereregeling van de Staat. De minister van Financiën heeft ingestemd met dit verzoek. De formele afwikkeling zal plaatsvinden in december. De budgettaire verwerking vindt plaats bij de Voorlopige Rekening 2008.
17. Op dit moment is er één garantie verstrekt ten behoeve van de garantiereregeling bancaire leningen; de hierboven genoemde toezegging aan Leaseplan. Mogelijke kosten komen te staan op begroting IX-B, artikel 2.
18. Eventuele uitkeringen die gedaan moeten worden in verband van het

¹ Voor zowel ING, Aegon en SNS REAAL geldt dat niet-uitgekeerde couponbetalingen als samengestelde interest alsnog worden betaald bij het afkopen van de lening.

depositogarantiestelsel zijn nu nog niet te ramen. Banken dragen in principe de lasten van uitkeringen uit hoofde van het depositogarantiestelsel.

D. Overige kosten

19. De in 2008 gemaakte uitvoeringskosten als gevolg van de kredietcrisis komen voort uit de benodigde juridische, strategische, financiële en HR ondersteuning bij de verwerving van aandelen Fortis Bank Nederland Holding N.V., Fortis Verzekeringen Nederland N.V., Fortis Corporate Insurance N.V. en het door Fortis gekochte deel van ABN AMRO, de ontvlechting daarvan en vervolgens de uitwerking van strategische vraagstukken. Deze kosten worden verantwoord op begroting IX-B, artikel 3. De kosten voor de kapitaalversterkingen worden doorberekend aan de steun ontvangende partijen. Hieruit volgt dat ING, Aegon en SNS REAAL zorg dragen voor betaling van deze kosten.

Aanvullende maatregelen

Naast de maatregelen die genomen zijn om in de financiële sector de rust te laten wederkeren, heeft het kabinet ook een aanvullend pakket maatregelen genomen, zonder hierbij het investeringspakket en de lastenverlichting voor 2009 aan te tasten. Op deze manier laat het kabinet de automatische stabilisatoren werken. Hieronder volgt een overzicht van de reeds genomen maatregelen. Zie ook brief (Kamerstuk 2008–2009, 31 371, nr. 54, Tweede Kamer).

1. Willekeurige of vervroegde afschrijving en MKB faciliteit (lastenkant)

De staatssecretaris van Financiën zal in overleg met de minister van Economische Zaken via een ministeriële regeling de tijdelijke mogelijkheid van willekeurige of vervroegde afschrijving mogelijk maken. Hiermee krijgt het bedrijfsleven een liquiditeitsimpuls van 1,75 miljard euro (cumulatief 2009 en 2010) en ondersteunt het kabinet de investeringen van de particuliere sector.

Bedrijven kunnen door de maatregel investeringen die tussen 1 januari 2009 en 31 december 2009¹ plaatsvinden in twee jaar afschrijven, dus maximaal 50 procent in 2009 en 50 procent in 2010. De willekeurige of vervroegde afschrijving 2009 is van toepassing voor zowel VPB- als IB-ondernemers en geldt voor alle bedrijfsmiddelen met uitzondering van woningen, bedrijfsgebouwen, grond-, weg- en waterbouwkundige werken, personenauto's, immateriële vaste activa (waaronder software) en in cultuur gebrachte activa (bijvoorbeeld bomen en vee). De regeling is dus onder meer van toepassing op bestelauto's, vrachtauto's, computers, machines en installaties. De staatssecretaris van Financiën zal nog bezien of de maatregel ook kan worden toegepast op zeer zuinige personenauto's. Er wordt verder nog bezien of er aanvullende voorwaarden nodig zijn om te voorkomen dat onbedoeld gebruik zou kunnen optreden.

De netto contante waarde bedraagt 0,2 miljard euro en wordt gefinancierd uit de vrijval van de zogenaamde rente-boxgelden 2009. Het EMU-saldo effect in 2009 en 2010 is 0,9 miljard euro per jaar.

Het resterende budget van de rente-boxgelden 2009 en het totale budget van de rente-boxgelden 2010 worden ingezet voor verlaging van het MKB-tarief van de tweede schijf in de vennootschapsbelasting van 23 procent tot 20 procent voor de jaren 2009 en 2010. Dit tarief geldt tot een bedrag van 200 000 euro. Daarmee zijn in beide jaren zijn de tarieven van

¹ Dat wil zeggen voor investeringsverplichtingen die in het kalenderjaar 2009 worden aangegaan of voor voortbrengingskosten die in 2009 worden gemaakt. De willekeurige afschrijving kan niet hoger zijn dan het bedrag dat terzake van de verplichtingen in 2009 wordt betaald of dan het bedrag dat in dat jaar aan voortbrengingskosten wordt gemaakt.

de eerste en tweede schijf aan elkaar gelijk. De staatssecretaris van Financiën zal de hiervoor benodigde fiscale wetgeving voorbereiden.

2. Mobiliteitscentra

De huidige arbeidsmarktsituatie biedt nog volop ruimte om mensen van werk naar werk te begeleiden. Met de inzet van mobiliteitscentra zal het huidige kabinetsbeleid gericht op het van werk naar werk begeleiden van mensen, extra worden ondersteund. Mobiliteitscentra zijn tijdelijke publiek-private samenwerkingsvormen met het doel snel en tijdig de dienstverlening aan werkzoekenden en bedrijven te intensiveren om gedwongen ontslagen zo veel mogelijk te voorkomen. Met werkloosheid bedreigde werknemers worden dan begeleid naar nieuw werk, of worden gedetacheerd bij andere werkgevers al dan niet met inzet van scholing. Het kabinet stelt in 2008 eenmalig 5 miljoen euro beschikbaar voor de opzet van deze mobiliteitscentra.

3. Werktijdverkorting (WTV)

De minister van Sociale Zaken kan bedrijven toestaan de werktijd van werknemers te verkorten. Normaal gesproken wordt deze ontheffing van het verbod op werktijdverkorting verleend als er sprake is van calamiteiten, die niet tot het normale ondernemersrisico behoren. In het algemeen wordt een vermindering van bedrijvigheid niet als oorzaak beoordeeld als een calamiteit. Als een WTV wordt verleend, kan voor de betrokken werknemer een beroep op de WW worden gedaan. Gelet op het uitzonderlijke karakter van de huidige omstandigheden, is besloten om de WTV ook toe te staan voor bedrijven met een tijdelijke en acute terugval in de vraag als zij aan de aanvullende voorwaarden voldoen. Bedrijven kunnen tot uiterlijk 1 januari 2009 hun aanvraag indienen. De regeling mag in 2008 en 2009 maximaal 200 miljoen euro kosten (een klein deel hiervan zal in 2008 neerslaan). Als binnen een maand voor 20 000 fte een ontheffing is verleend, is de regeling gesloten. Een massaal beroep op de regeling geeft immers aan dat de regeling niet wordt gebruikt voor het beoogde doel, maar voor uitstel van de noodzakelijke aanpassingen.

4. Versnellen betalingstermijnen

Versnelling van betalingstermijnen door de overheid kan eveneens een bijdrage leveren aan een geringere financieringsbehoefte bij het bedrijfsleven. Ook hiertoe is het kabinet bereid en zal het een beroep doen op medeoverheden om eveneens waar mogelijk betalingen te versnellen.

5. Gemeente- en Provinciefonds

Het kabinet heeft, in overleg met VNG en IPO, besloten om alle rijksinkomsten en rijksuitgaven samenhangend met de onrust op de financiële markten niet te betrekken bij de bepaling van het accres. Normaliter groeien of krimpen het gemeente- en provinciefonds met de ontwikkeling van de netto gecorrigeerde rijksuitgaven. Deze groei of krimp (het accres) wordt berekend aan de hand van de zogenaamde normeringssystematiek, waarna op de hoogte van de accessen nog een bestuurlijke weging met VNG en IPO plaatsvindt, die tot een andere einduitkomst kan leiden. De keuze om de met de kredietcrisis samenhangende rijksinkomsten en rijksuitgaven één op één door te vertalen in de normeringssystematiek zou onzekerheid bij gemeenten en provincies over de gevolgen van de kredietcrisis voor het accres teweeg kunnen brengen of onbedoelde effecten voor het gemeente- en provinciefonds kunnen hebben. Dit zou de rust en betrouwbaarheid van de overheidsfinanciën niet ten goede komen, zodat

besloten is de gevolgen van de kredietcrisis buiten de berekening van het accres te houden.

Begrotingsregels

Zoals ook in de brief (Kamerstuk 2008–2009, 31 371, nr. 43) is aangegeven is er met het opstellen van de begrotingsregels geen rekening gehouden met de uitzonderlijke situatie van de kredietcrisis. Omdat een strikte toepassing van de huidige begrotingsregels zou leiden tot ongewenste effecten, heeft het kabinet besloten de begrotingsregels voor deze interventies in de financiële sector te wijzigen. De wijziging van de begrotingsregels betekent dat alle kosten en opbrengsten van interventies in de financiële sector buiten de uitgavenkaders worden gehouden. Ook garantipremies en mogelijke schade-uitkeringen uit hoofde van de garantieregeling voor bancaire leningen en het depositogarantiestelsel worden buiten het uitgavenkader gehouden. Premies en schades uit hoofde van andere garantieregelingen, zoals het besluit borgstelling MKB kredieten, blijven relevant voor het uitgavenkader. In de bijlage valt de precieze verandering van de begrotingsregels te vinden.

Indien als gevolg van schades bij de garantieregeling voor bancaire leningen en/of het depositogarantiestelsel de signaalwaarde van – 2% wordt bereikt, zullen geen additionele maatregelen worden getroffen. Hetzelfde geldt voor het bereiken van de signaalwaarde als gevolg van de maatregel «willekeurige of vervroegde afschrijving». Voor het reguliere begrotingsproces blijft de signaalwaarde vanzelfsprekend wel van kracht.

3. Het uitgavenbeeld

De uitgaven sluiten ten opzichte van het totale kader. Ten opzichte van de Miljoenennota 2009 blijven de uitgaven onder alle dekkaders per saldo vrijwel ongewijzigd.

Tabel 3.1 Uitgaventoetsing totale kader in miljarden euro (min is onderschrijding)

	2008
Miljoenennota 2009	0,0
Rijksbegroting in enge zin	0,3
Sociale Zekerheid	– 0,3
Zorg	0,0
Najaarsnota 2008	0,0

Onderstaande tabellen geven – per budgetdisciplinesector – een overzicht van de mutaties sinds de Miljoenennota 2009.

Rijksbegroting in enge zin

Tabel 3.2 Uitgaventoetsing RBG-eng in miljarden euro (plus is overschrijding)

	2008
Miljoenennota 2009	0,3
EU-afdrachten	– 0,1
Planthotel Aruba	0,1
Vernieuwing Rijksdienst	– 0,1
OV-kaart	0,3
In=uittaakstelling	0,3
Onderuitputting diverse begrotingen (incl. HgIS)	– 0,3
Overig	– 0,1
Najaarsnota 2008	0,3

* Door afrondingsverschillen wijkt de som van de delen af van het totaal.

Bij het kader RBG-eng doen zich verschillende mee- en tegenvallers voor. Zo vallen de afdrachten aan de Europese Unie (EU) lager uit. De lagere afdrachten worden enerzijds veroorzaakt door onderuitputting op de Europese begroting 2007 die wordt verrekend met de afdrachten over 2008. Anderzijds zijn er in 2008 meer boetes geïnd dan geraamd (voornamelijk kartelboetes). Verder is met Aruba overeenstemming bereikt over de verdeling van de opbrengst van de verkoop van het Plant hotel. Aan Aruba wordt een bedrag van bijna 109 miljoen euro ter beschikking gesteld. Hiervan wordt 75 miljoen euro gefinancierd uit de door het Rijk ingeboekte ontvangst van de verkoop. Voor ruim 10 miljoen euro worden betalingsachterstanden gecompenseerd. Voor het overige bestaat het bedrag in hoofdzaak uit de voor 2008 en 2009 gereserveerde schuldsaneringsmiddelen, totaal ruim 21 miljoen euro. Voor de vernieuwing van de Rijksdienst zijn in het Coalitieakkoord voor de periode tot en met 2011 middelen gereserveerd. Deze middelen zijn bedoeld voor de benodigde investeringen (bijvoorbeeld in ICT) en voor sociaal flankerend beleid. Er is besloten om een gedeelte van de uitgaven voor de OV-jaarkaart in 2009 al bij Najaarsnota te voldoen. De in = uit taakstelling¹ voor het kader RBG-eng bedraagt dit jaar 623 miljoen euro. De taakstelling is in deze Najaarsnota voor 323 miljoen euro opgevuld met de onderuitputting die op diverse begrotingen is opgetreden. Het restant (300 miljoen euro) moet nog gerealiseerd worden in de laatste weken van dit jaar. De post overig is een saldo van verschillende mutaties, waaronder dividendontvangsten van verschillende staatsdeelnemingen en de verkoopopbrengsten Domeinen Onroerende Zaken.

Sociale Zekerheid

Het SZA-kader wordt per saldo (premie en begroting) onderschreden met 0,3 miljard euro. Op basis van uitvoeringsinformatie van het Uitvoeringsorgaan Werknemers Verzekeringen (UWV) laat de premiegefinancierde sociale zekerheid per saldo een tegenvaller zien. De WAO-raming is met 94 miljoen euro verhoogd als gevolg van een volume- en prijseffect. Daarentegen blijkt de gemiddelde WW-uitkering lager uit te komen dan geraamd. Dit leidt tot een meevaller van 42 miljoen euro in 2008.

Uitgaventoetsing SZA-kader in miljarden euro (plus is overschrijding)

	2008
Miljoenennota 2009	- 0,3
Uitvoering Sociale Zekerheid	0,1
Vrijvallen esf risicovoorziening	- 0,1
Onderuitputting begroting	- 0,1
In=uittaakstelling	0,2
Overig	- 0,1
Najaarsnota 2008	- 0,3

De afwikkeling van de ESF-programma's ESF3 (2000–2006) en Equal bevindt zich in de eindfase. Van de risicovoorziening ESF van 190 miljoen euro voor 2008 komt een bedrag van 69 miljoen euro voor rekening van SZW en valt derhalve een bedrag van 121 miljoen euro vrij. Dat hangt vooral samen met het intrekken van subsidieaanvragen, het afwijzen van verzoeken tot verlenging of tot andere wijzigingen van projecten en door lagere realisaties in het algemeen.

Daarnaast is er bij de begrotingsgefinancierde sociale zekerheid sprake van onderuitputting. De begroting 2008 (inclusief het meerjarig beeld) was opgesteld in loonprijsniveau van het jaar 2007. Conform de gebruikelijke systematiek zijn bij Voorjaarsnota de middelen toegedeeld om de ramingen op te hogen naar prijsniveau 2008. We stellen nu vast dat het

¹ Departementen mogen hun onderuitputting, tot een maximum van 1% van hun begrotingsuitgaven, meenemen naar het volgende jaar. Deze zogenoemde «eindejaarsmarge» wordt in het voorjaar uitgekeerd. In het uitgavenkader en EMU-saldo wordt verondersteld dat in het lopende jaar evenveel onderuitputting optreedt als er aan eindejaarsmarge is uitgekeerd. Deze onderuitputting wordt taakstellend ingeboekt en staat bekend als «in = uit taakstelling». Deze taakstelling moet gedurende het jaar worden ingevuld met optredende onderuitputting.

daadwerkelijke uitgavenverloop in 2008 is achtergebleven bij de ramingen. Dit maakt het mogelijk om een deel (57 miljoen euro) van de loon- en prijsbijstelling in te houden. Deze onderuitputting, samen met de vrijval ESF risicovoorziening, is ingezet voor de invulling van de in = uit taakstelling voor de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt. De post overig is een saldo van een aantal kleine mutaties (o.a. de WTV en mobiliteitscentra).

Zorg

Uitgaventoetsing Zorg in miljarden euro (plus is overschrijding)

	2008
Miljoenennota 2009	0,0
Uitvoering Zorg	0,0
Najaarsnota 2008	0,0

De uitvoeringsgegevens geven op dit moment geen aanleiding om de raming van de uitgaven onder het budgettair kader Zorg aan te passen. De enkele kleine mutaties hebben geen gevolgen voor de kadertoetsing. Deze blijft ten opzichte van de Miljoenennota 2009 ongewijzigd.

Uitgaven en ontvangsten niet relevant voor enig kader en overig

Er zijn tevens mutaties in uitgaven en ontvangsten die niet tot enig kader behoren. Naast de mutaties die betrekking hebben op de financiële crisis (zie paragraaf 2) laat de aardgasbatenraming een meevaller zien van 50 miljoen euro op kasbasis. Deze meevaller wordt enerzijds verklaard door een opwaartse bijstelling van het geschatte productievolume in 2008. Daarentegen heeft de daling van de olieprijs een klein drukkend effect op de raming in 2008 omdat de meeste gasprijzen een vertraging kennen ten opzichte van de olieprijs. Verder vallen de kosten voor studiefinancieringen lager uit dan geraamd. Ook is er sprake van vertraging bij uitgaven uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) voor 450 miljoen euro. Ten slotte heeft het kabinet besloten in 2008 200 miljoen euro toe te voegen aan het FES. Hiermee wordt het «Bereikbaarheid/voorfinanciering 12 miljard pakket» van het Infracfonds met hetzelfde bedrag verhoogd. Daarbij behorend wordt een uitgave van 200 miljoen euro ten behoeve van het basispakket «Beheer en Onderhoud Hoofdwegenet» die was voorzien voor 2009, al in 2008 voldaan.

4. De inkomsten

Ten opzichte van de Miljoenennota 2009 is de raming van de belastingen premieontvangsten 2008 met 2,0 miljard euro neerwaarts aangepast.

Tabel 4.1 Ontwikkeling van de overheidsinkomsten 2008 (in miljarden euro) cf. EMU-definitie

	Stand MN 2009	Stand NJN 2008	Mutatie
Totaal belastingen en premies op EMU-basis	225,1	223,0	- 2,0
w.v. belastingen en premies volksverzekeringen	178,0	176,2	- 1,7
w.v. premies werknemersverzekeringen	47,1	46,8	- 0,3

De forse tegenvaller bij de inkomsten is het saldo van een flinke meevaller en een aantal – eveneens – flinke tegenvallers. De meevaller betreft de inkomensheffing waarvan de geraamde ontvangsten met 0,9 miljard euro naar boven is bijgesteld. De gunstige ontwikkeling bij de inkomensheffing wordt verklaard door hogere ontvangsten uit aanslagen in de tweede helft van dit jaar. Tegenvallers zijn er met name bij de loonheffing, premies werknemersverzekeringen, de vennootschapsbelasting (Vpb), de overdrachtsbelasting en de BPM. De tegenvaller bij de loonheffing (- 1,3 miljard euro) respectievelijk de premies werknemersverzekeringen (- 0,3 miljard euro) laten zich geheel verklaren door de tot nog toe gerealiseerde ontvangsten over 2008 die vanaf de tweede helft van 2008 zijn achtergebleven ten opzichte van de ramingen. Op dit moment kan nog niet worden bepaald in welke mate de economische ontwikkeling verantwoordelijk is voor deze tegenvaller.

Bij de Vpb geeft de minder gunstige aanslagoplegging vanaf de tweede helft van dit jaar reden de verwachting met betrekking tot de kasontvangsten over 2008 met 0,5 miljard euro naar beneden bij te stellen. Deze bijstelling komt bovenop de bijstelling van - 0,6 miljard euro die bij Miljoenennota 2009 is doorgevoerd naar aanleiding van het economisch beeld op basis van de Macro Economische Verkenning (MEV) 2009.

De raming van de overdrachtsbelasting is ten opzichte van de Miljoenennota 2009 met - 0,5 miljard euro aangepast. Dit naar aanleiding van de tot nog toe gerealiseerde ontvangsten over 2008. Bij Miljoenennota was de raming ook al neerwaarts aangepast (- 0,2 miljard euro). De ontwikkeling van de ontvangsten overdrachtsbelasting over 2008 laat zich goed verklaren door de meest recente informatie omtrent de ontwikkeling in het aantal huizenverkopen.

Verder is de raming van de BPM-ontvangsten met - 0,3 miljard euro aangepast als gevolg van tegenvallende realisaties. De huidige bijstelling van de BPM komt bovenop de eerdere bijstelling van - 0,3 miljard euro die bij Miljoenennota 2009 is doorgevoerd. Ten slotte is er sprake van een bescheiden meevaller bij de energiebelasting (0,1 miljard euro) en een bescheiden tegenvaller bij respectievelijk de verpakkingsbelasting en de vliegbelasting (opgeteld - 0,1 miljard euro).

Tabel 4.2 Ontwikkeling belasting en premieontvangsten 2008 (conform EMU-definitie)

	Mutatie
Kostprijsverhogende belastingen	- 0,8
Omzetbelasting	0,0
Accijnzen	- 0,1
Belastingen van rechtsverkeer	- 0,5
Belastingen op milieugrondslag	0,1
BPM/MRB	- 0,3
Overige kostprijsverhogende belastingen	- 0,1
Belastingen en premies volksverzekeringen op inkomen, winst en vermogen	- 1,0
Inkomstenheffing	0,9
Loonheffing	- 1,3
Dividendbelasting	0,0
Vennootschapsbelasting	- 0,5
Successierechten	0,0
Overige belastingen op inkomen, winst, vermogen en niet nader toe te rekenen belastingontvangsten	0,0
EMU-ktv belastingen en premies volksverzekeringen	0,1
Totaal belastingen en premies volksverzekeringen	- 1,7
Premies werknemersverzekeringen	- 0,3
Totaal belastingen en premies	- 2,0

5. EMU-saldo en EMU-schuld

Naar huidige inzichten komt het EMU-saldo 2008 uit op een overschot van 1,1 procent BBP. Dit is 0,1 procent BBP slechter dan bij Prinsjesdag werd verwacht.

Tabel 5.1 EMU-saldo ten opzichte van MN 2009 (% BBP)

	2008
Miljoenennota 2009	1,2%
Belasting- en premie-inkomsten	- 0,3%
Aardgasbaten (transactiebasis)	0,2%
Decentrale overheden	- 0,1%
Overig (o.a. kas-transverschillen)	0,1%
Najaarsnota 2008	1,1%

De daling van 0,1 procent BBP wordt veroorzaakt door een saldo van verschillende posten. Allereerst is sprake van een tegenvaller bij de belasting- en premie-inkomsten. Verder is er – op transactiebasis – een meevaller van 1,0 miljard euro bij de aardgasbaten (excl. vennootschapsbelasting). De productie van het aardgas ligt op een hoger niveau dan eerder werd verwacht. De bijbehorende afdrachten aan de Staat komen in 2008 niet meer binnen in de kas (maar worden – conform Brusselse methodiek – al wel in het EMU-saldo meegerekend). Gegeven de economische ontwikkeling is het saldo van de overige publieke lichamen ten slotte met 0,1 procent BBP neerwaarts bijgesteld. De verwachting is dat de huidige economische omstandigheden negatieve gevolgen kunnen hebben voor de opbrengsten uit grondverkoop van gemeenten.

De EMU-schuld neemt toe als gevolg van de financiële crisis. De raming van de EMU-schuld verslechtert met 15,2 procent BBP, en wel van 42,1 procent BBP in de Miljoenennota 2009 tot 57,3 procent BBP in de Najaarsnota. In bijlage 3 is tevens een grafiek opgenomen met daarin het EMU-saldo en de EMU-schuld 2008 voor de landen van de eurozone.

Tabel 5.2 EMU-schuld en onderpand in 2008 ten opzichte van MN 2009 (%BBP)

	EMU-schuld	Onderpand
EMU-schuld Miljoenennota 2009	42,1%	
Deelneming Fortis/AA	2,8%	2,8%
Overbruggingskredieten Fortis	8,4%	8,4%
Voorfinanciering IJsland	PM	PM
Kapitaalversterking ING	1,7%	1,7%
Kapitaalversterking Aegon	0,5%	0,5%
Kapitaalversterking SNS Reaal	0,1%	0,1%
Bijstelling CBS EMU-schuld 2007	1,0%	–
Overige mutaties Najaarsnota 2008	0,4%	–
<i>Totaal mutaties</i>	<i>15,2%</i>	<i>13,8%</i>
EMU-schuld Najaarsnota 2008	57,3%	

* Door afrondingsverschillen wijkt de som van de delen af van het totaal.

Slotoverweging

Het zijn op dit moment roerige tijden. Ondanks al de genomen maatregelen blijft de onzekerheid groot en is het afwachten hoe de kredietcrisis de reële economie zal gaan raken. De uitgangspunten blijven echter goed. Hetzelfde geldt voor de overheidsfinanciën. Zo is bijvoorbeeld het EMU-saldo nog steeds goed. Het valt echter niet uit te sluiten dat het volgend jaar slechter zal zijn. Het kabinet zet er op in de automatische stabilisatie van het trendmatige begrotingsbeleid te laten werken. Het reguliere begrotingsproces wordt zo niet verstoord door de crisis, wat de stabiliteit van de overheidsfinanciën ten goede komt. Op deze manier is de overheid een betrouwbare partner en draagt het kabinet bij aan het laten wederkeren van de rust in de economie.

De minister van Financiën
W. J. Bos

Wijziging begrotingsregels n.a.v. interventies in financiële markten

Begrotingsregel 10:

Indien het (structurele) EMU-saldo niet in overeenstemming is met de vereisten van het Stabiliteits- en Groeipact, en / of het feitelijk EMU-tekort de 2 procent dreigt te overschrijden, worden de noodzakelijke maatregelen getroffen om een verdere verslechtering van de overheidsfinanciën te voorkomen.

Toegevoegd: Een uitzondering op bovenstaande geldt voor schades voortkomend uit de garantieregeling voor uitgifte van middellang schuld papier van banken en/of uit hoofde van het depositogarantiestelsel. Als door schades uit deze twee garantieregelingen de signaalwaarde van – 2 procent wordt bereikt, zullen geen additionele maatregelen worden getroffen. Ook worden geen additionele maatregelen getroffen als, als gevolg van de maatregel «willekeurige of vervroegde afschrijving» de signaalwaarde van – 2 procent wordt bereikt.

Begrotingsregel 15:

Voor de uitgavenkant van de begroting geldt een vast reëel uitgavenkader. Aan de inkomstenkant wordt uitgegaan van volledige automatische stabilisatie. Indien het EMU-saldo niet in overeenstemming is met de vereisten van het Stabiliteits- en Groeipact, dan worden nadere maatregelen getroffen.

Nadere maatregelen worden getroffen indien:

- Het feitelijke EMU-tekort de grens van 2 procent BBP dreigt te overschrijden. In het verdrag van Maastricht is vastgelegd dat lidstaten buitensporige tekorten moeten vermijden. Uit prudentie is in het Coalitieakkoord de «signaalwaarde» bij een tekort van 2 procent gezet **Toegevoegd: (zie voor een uitzondering begrotingsregel 10).**
- Het structurele EMU-saldo niet voldoet aan de voor Nederland geldende Middellange Termijn-doelstelling¹.

Begrotingsregel 33:

Rente-uitgaven (en -ontvangsten) samenhangende met de staatsschuld zijn niet relevant voor het kader. Dit bevordert de werking van de automatische stabilisatoren, doordat de conjuncturele meevallers in de rente-uitgaven niet automatisch leiden tot extra ruimte onder de uitgavenkaders.

Toegevoegd: Ook alle kosten en opbrengsten van interventies in de financiële sector met als doel het stabiel houden van het financiële systeem zijn niet relevant voor het uitgavenkader. Hetzelfde geldt voor garantiemisprijzen en mogelijke schade-uitkeringen uit hoofde van de garantieregeling voor uitgifte van middellang schuld papier van banken en het depositogarantiestelsel. Daarmee komen alle kosten en opbrengsten van de interventies in de financiële sector direct ten laste of ten gunste van de staatsschuld.

¹ De huidige MLT-doelstelling voor Nederland (zoals vastgesteld door de Raad Economische en Financiële Zaken- ECOFIN) is een structureel tekort tussen de 0,5 procent BBP en 1,0 procent BBP.

BIJLAGE 2**Budgettaire kerngegevens****Tabel: budgettaire kerngegevens in miljoenen euro (in lopende prijzen; min betekent uitgaven)**

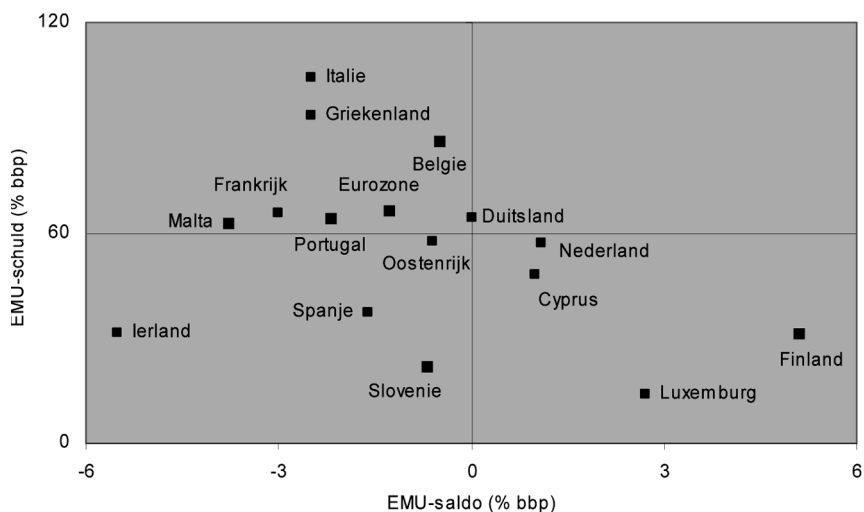
	2008
1. Netto-uitgaven onder het kader RBG-eng	- 103 944
2. Netto begrotingsgefinancierde uitgaven SZA	- 10 800
3. Netto begrotingsgefinancierde uitgaven BKZ	- 2 234
4. Netto uitgaven niet relevant voor enig kader*	- 55 982
5. Netto begrotingsgefinancierde uitgaven (5=1+2+3+4)	- 172 960
6. Belastingen	143 100
7. Overig (o.a. kas-transverschillen en financiële transacties)*	37 487
8. EMU-saldo Centrale Overheid	7 627
9. EMU-saldo Lokale Overheid	- 1 000
10. EMU-saldo Sociale Fondsen	24
11. EMU-saldo (- = tekort)	6 651
EMU-saldo in %BBP	1,1%
EMU-schuld	339 717
EMU-schuld in %BBP	57,3%
BBP (in miljarden euro)	593

* excl. aflossing en uitgifte vaste schuld

EMU-saldo en EMU-schuld in de landen van de eurozone

Onderstaande grafiek geeft het EMU-saldo en de EMU-schuld 2008 weer voor de landen van de eurozone.

Figuur I: EMU-schuld en tekort in 2008 (eurozone, in % BBP)

Bron: Europese Commissie, Autumn Forecast 2008 (november 2008)

De EMU-saldi van de landen binnen de eurozone wijken, ondanks de getroffen maatregelen in het licht van de kredietcrisis, over het algemeen niet veel af van eerdere voorspellingen. De verklaring hiervoor is dat de interventies die gepleegd zijn in de financiële markten veelal het karakter hebben van een financiële transactie en daarom niet meetellen in het EMU-saldo. Alleen Ierland (- 5,5 procent) en Malta (- 3,8 procent) laten een dusdanige verslechtering van het EMU-saldo zien, dat zij de tekortnorm van - 3 procent overschrijden. De verslechtering van het saldo in Ierland is het gevolg van een recessie in dat land. Het BBP in Ierland neemt in 2008 naar verwachting af met 1,6 procent. De verslechtering van het saldo van Malta wordt veroorzaakt door hogere uitgaven die het gevolg zijn van onder andere hogere lonen in de zorgsector.

De grafiek laat ook de EMU-schuld van de landen binnen de eurozone zien, uitgedrukt als percentage van het BBP. De schuldposities van de landen in de eurozone nemen gemiddeld toe ten opzichte van 2007. Dit is onder ander toe te schrijven aan de gepleegde interventies in de financiële markten in de verschillende landen binnen de eurozone. Deze interventies zijn weliswaar vaak niet relevant voor het EMU-saldo, ze tellen wel mee in de EMU-schuld. De gevolgen voor de EMU-schuld van de door de Duitse overheid gepleegde interventies op de financiële markten zijn nog niet meegenomen in de cijfers voor Duitsland. Deze waren nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van de Autumn Forecast door de Europese Commissie.

Verticale Toelichting Najaarsnota 2008

De Verticale Toelichting geeft voor alle begrotingen een overzicht van en toelichting op de belangrijkste mutaties. Voor een meer gedetailleerde toelichting op andere mutaties wordt verwezen naar de suppletoire begrotingswet van het betreffende ministerie.

Leeswijzer

De mutaties zijn gesplitst in drie categorieën:

- 1) Mee- en tegenvallers;
- 2) Beleidsmatige mutaties;
- 3) Technische mutaties.

De laatste categorie omvat alle overboekingen, desalderingen, statistische correcties en mutaties die niet onder een ijklijn vallen. Mutaties worden toegelicht indien ze een bepaalde ondergrens overtreffen. De ondergrens is afhankelijk van de omvang van de begroting en verschilt voor de verschillende categorieën mutaties. De post diversen bevat de mutaties die onder de ondergrens vallen en wordt in principe alleen toegelicht indien zich bijzonderheden voordoen.

De totalen per begroting worden in eerste instantie gepresenteerd exclusief de bedragen die onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) vallen. Door middel van een aansluitregel wordt het deel van de begroting dat onder de HGIS valt zichtbaar gemaakt. De laatste regel geeft per begroting de totaalstand inclusief HGIS aan. De mutaties die optreden binnen het HGIS-deel van de begroting worden gepresenteerd en toegelicht in de Verticale Toelichting van alle HGIS uitgaven.

De bedragen in de tabellen zijn in miljoenen euro's.

Huis der Koningin

I HUIS DER KONINGIN: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	6,1
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	6,1
Totaal Internationale samenwerking	6,1
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	6,1

Staten-Generaal

IJA STATEN-GENERAAL: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	134,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 3,2
	- 3,2
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	0,9
	0,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 2,3
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	131,8
Totaal Internationale samenwerking	
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	131,8

IJA STATEN-GENERAAL: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	2,5
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	1,0
	1,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	1,0
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	3,5
Totaal Internationale samenwerking	
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	3,5

Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten

IIB OVERIGE HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	105,7
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	0,1
	<hr/>
	0,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 2,9
	<hr/>
	- 2,9
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 0,2
	<hr/>
	- 0,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	<hr/>
	- 3,0
	<hr/>
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	102,8
Totaal Internationale samenwerking	0,3
	<hr/>
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	103,1

IIB OVERIGE HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	2,9
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	1,0
	<hr/>
	1,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	<hr/>
	1,0
	<hr/>
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	3,9
Totaal Internationale samenwerking	
	<hr/>
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	3,9

Algemene Zaken

III ALGEMENE ZAKEN: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	68,7
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Apparaatsuitgaven	- 6,7
Diversen	- 1,8
	- 8,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	1,4
	1,4
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 0,1
	- 0,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 7,2
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	61,5
Totaal Internationale samenwerking	
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	61,5

III ALGEMENE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	1,9
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	1,9
Totaal Internationale samenwerking	
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	1,9

Apparaatuitgaven

De onderuitputting op apparaatuitgaven wordt enerzijds veroorzaakt door onderbezetting van personeel bij de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). De personeelsbudgetten voor deze onderdelen zijn verhoogd in verband met de projecten ONS en 1-Logo en een herschikking van het personeel bij de WRR, terwijl de feitelijke bezetting van de functies nog niet volledig is voltooid. Anderzijds wordt de onderuitputting veroorzaakt doordat het budget voor versterking van het algemeen regeringsbeleid niet volledig tot besteding komt.

Koninkrijksrelaties

IV KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	263,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Betalingsachterstand land nederlandse antillen, curaçao en st. maarten	203,0
Plant hotel	75,0
Reservering schuldsanering aruba (arubadeal)	- 14,1
Sociaal economisch initiatief (sei) bes en sint maarten	- 20,0
	243,9
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	9,0
	9,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	252,9
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	516,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	516,0

IV KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	15,3
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	9,0
	9,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	9,0
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	24,3
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	24,3

Betalingsachterstand land Nederlandse Antillen, Curaçao en Sint Maarten

Nu de Algemene Maatregel van Rijksbestuur (AMvRB) Financieel Toezicht is vastgesteld komt Nederland haar toezegging na door 203 mln. ten behoeve van de sanering van de betalingsachterstanden te storten op een bestemmingsrekening bij de Bank Nederlandse Antillen. Dit is conform de afspraken zoals vastgelegd in de akkoorden in het kader van de bestuurlijke vernieuwingen. De hiervoor benodigde middelen waren reeds gereserveerd op de Aanvullende Post.

Plant hotel

De totale verkoopopbrengst van het Plant hotel is in 2006 als ontvangst ingeboekt door het Rijk. In het kader van de gemaakte politieke afspraken over de verdeling van de opbrengst wordt de helft (75 mln) overgemaakt naar Aruba.

Reservering schuldsanering Aruba (Arubadeal)

In 2008 blijft van de middelen voor de schuldsanering Aruba 14,1 mln.

over. Conform de Arubadeal worden niet aangewende middelen buiten de eindejaarsmarge om overgeheveld naar het daaropvolgende begrotingsjaar.

Sociaal Economische Initiatieven (SEI) BES en Sint Maarten

De overkoepelende programma's voor de SEI's zijn bestuurlijk vastgesteld. In 2008 komt het beschikbare budget (20 mln.) niet volledig tot besteding, dit zal worden overgeheveld naar 2009 en 2010.

Buitenlandse Zaken

V BUITENLANDSE ZAKEN: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	7 099,8
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
EU-afdrachten	- 88,2
	- 88,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 88,2
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	7 011,6
Totaal Internationale samenwerking	5 413,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	12 424,6

V BUITENLANDSE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	649,3
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	649,3
Totaal Internationale samenwerking	217,2
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	866,5

EU-Afdrachten

De Nederlandse afdrachten aan de EU worden lager doordat bij de definitieve vaststelling van de cijfers voor 2007 duidelijk werd dat een deel van de afdrachten over dat jaar niet benodigd zijn. Deze kunnen verrekend worden met de afdrachten 2008. Ook zijn in 2008 inmiddels meer boetes geïnd dan eerder verwacht. Door beide effecten nemen de ontvangsten van de Unie in 2008 toe en kan bij gelijkblijvende uitgaven de sluitpost van de afdrachten voor de lidstaten voor 2008, het zogenaamde BNI-middel, neerwaarts worden bijgesteld.

Justitie

VI JUSTITIE: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	5 876,0
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 71,0
	- 71,0
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	0,5
	0,5
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	36,6
	36,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 33,8
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	5 842,1
Totaal Internationale samenwerking	15,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	5 857,1

VI JUSTITIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	1 211,2
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Boeten & transacties	- 74,0
Diversen	13,8
	- 60,2
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	3,3
	3,3
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	39,0
	39,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 17,9
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	1 193,4
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	1 193,4

Diversen mee- en tegenvallers uitgaven

Een aantal projecten op het gebied van het *Jeugdbeleid* vergt meer voorbereiding dan vooraf is voorzien, waaronder het programma aanpak jeugdcriminaliteit, -nazorg en -reclassering (ca. 11,5 mln.). Ook is er een meevaller bij de rechtsbijstand (5 mln.). Een grote post (ca. 30 mln.) binnen de diversen heeft betrekking op per saldo diverse meevallers in de asielketen.

Technische mutaties

Bij Voorjaarsnota 2008 is het positieve resultaat van de Dienst Justitiële

Inrichtingen (DJI) 2007 per abuis verwerkt als uitgavenverlaging van Justitie aan DJI. Omdat dit een ontvangstenverhoging had moeten zijn, vindt nu de technische correctie plaats bij zowel de uitgaven (+25 mln.) als de ontvangsten (+25 mln.).

Tegenvaller Boeten & Transacties

Als gevolg van de politieacties begin 2008 en onderhoud aan trajectcontroles is er minder geld binnengekomen voor boeten en transacties dan begroot.

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	6 135,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Compensatie post-actieve ambtenaren	- 21,8
Diversen	- 1,4
	- 23,2
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	29,0
	29,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	5,8
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	6 141,3
Totaal Internationale samenwerking	0,5
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	6 141,8

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	53,0
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	0,3
	0,3
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	25,3
	25,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	25,6
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	78,5
Totaal Internationale samenwerking	
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	78,5

Compensatie postactieve ambtenaren

De tegemoetkomingsregelingen ten aanzien van de ziektekosten voor postactieve ambtenaren zijn afgeschaft. Om de afbouw geleidelijker te laten verlopen, is destijds voorzien in een compensatieregeling voor de periode 2007–2009. Vanwege lagere aantallen en een lagere gemiddelde uitkering dan eerder verondersteld, is het budget 2008 niet volledig uitgeput.

Onderwijs Cultuur en Wetenschap

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	34 880,3
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diverse vertragingen	- 79,6
Diversen	- 21,1
	- 100,7
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Brand TU Delft	25,0
OV-jaarkaart	300,0
Diversen	- 10,3
	314,7
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 37,4
Niet tot een ijklijn behorend	
Bijstelling autonome raming	- 100,0
	- 137,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	76,6
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	34 956,9
Totaal Internationale samenwerking	65,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	35 021,9

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	2 078,5
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	0,6
	0,6
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 32,5
Niet tot een ijklijn behorend	
Diversen	10,0
	- 22,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 21,9
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	2 056,6
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	2 056,6

Diverse vertragingen

Het gaat hier om budgetten die om uiteenlopende redenen dit jaar niet meer tot besteding komen (onderuitputting), waardoor de betalingen pas in 2009 zullen plaatsvinden. Zo komen onder meer einddeclaraties in het kader van aanpak van voortijdig schoolverlaters niet meer in 2008 binnen. Behandeling en betaling ervan zal pas in 2009 geschieden. Daarnaast leidt de vertraging van de nieuwbouw van het RACM tot een verschuiving.

Diversen

De grootste post binnen «diversen» betreft de meevaller bij studiefinanciering, onder meer door minder aanvragen voor de aanvullende beurs.

Brand TU Delft

In verband met de brand op de Technische Universiteit Delft in mei, is besloten om 25 mln. bij te dragen aan de kosten voor huisvesting van de universiteit.

OV-Jaarkaart

Teneinde het kasritme van de algemene middelen te optimaliseren, wordt een gedeelte van de verplichtingen voor de OV-kaart 2009 reeds in 2008 voldaan.

Diversen

Hieronder vallen voornamelijk de uitgaven voor projecten die uit het Fonds Economische Structuurversterking worden gefinancierd. Dit betreft onder meer het fonds voor de huisvesting van brede scholen. Deze projecten worden pas volgend jaar gerealiseerd; de bijbehorende middelen worden daarom ook naar volgend jaar doorgeschoven.

Bijstelling autonome raming studiefinanciering

De kosten voor de studiefinanciering voor 2008 vallen lager uit dan geraamd. Het blijkt onder meer dat het gebruik van de (basis)beurs achterloopt op de raming. Een exacte oorzaak achter deze bijstelling is op dit moment lastig aan te geven.

Diversen

Deze post bevat onder andere de verschuivingen binnen het Fonds Economische Structuurversterking. Aan de uitgavenzijde is hier al bij stilgegaan.

Nationale Schuld

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIEBASIS): UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	13 333,5
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	4,3
	4,3
Technische mutaties	
Niet tot een ijklijn behorend	
Leningen kasbeheer	267,0
Wijziging geldmarktberoep en rente	455,0
Diversen	3,8
	725,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	730,1
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	14 063,7
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	14 063,7

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIEBASIS): NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	1 650,9
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	2,7
	2,7
Technische mutaties	
Niet tot een ijklijn behorend	
Rente sociale fondsen	- 131,1
Wijziging geldmarktberoep en rente	520,0
Diversen	- 22,6
	366,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	369,1
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	2 020,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	2 020,0

Leningen kasbeheer

Gewijzigde inzichten in het leengedrag van RWT's (Rechtspersonen met een wettelijke taak) leiden tot een aanpassing van de voorziene uitgaven en ontvangsten leningen kasbeheer.

Wijziging geldmarktberoep en rente

De geraamde rentelasten en -baten over de vlottende schuld worden aangepast. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door hogere rentelasten op de vlottende schuld, die het gevolg zijn van ingrepen in verband met de onrust op financiële markten.

Rente sociale fondsen

De inleg van de sociale fondsen is gewijzigd als gevolg van (onder meer) mutaties in de premieontvangsten en de premiegefinancierde uitgaven. Hierdoor verandert ook de rentevergoeding over de inleg.

Financiën

IXB FINANCIEN: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	4 221,7
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
EU-subsidies en BTW	35,3
Schadeuitkering EKV	- 70,0
Diversen	3,6
	- 31,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
CDS	20,2
Diversen	13,8
	34,0
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
EU-subsidies en BTW	- 35,3
Diversen	24,4
Niet tot een ijklijn behorend	
Kapitaalinjectie Aegon	3 000,0
Kapitaalinjectie ING	10 000,0
Kapitaalinjectie SNS Reaal	750,0
Verwerving Fortis/ABN AMRO	16 800,0
	30 539,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	30 541,9
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	34 763,6
Totaal Internationale samenwerking	53,2
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	34 816,8

IXB FINANCIEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	4 010,8
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Boeteopbrengsten	- 15,0
Dividend staatsdeelnemingen	40,2
Holland Casino	- 20,0
Winstafdracht DNB	29,0
Diversen	0,3
	34,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Kosten vervolging	25,0
Premies EKV	25,0
Verkoop onroerende zaken	20,0
Diversen	13,0
	83,0
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	10,8
	10,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	128,3
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	4 139,1
Totaal Internationale samenwerking	18,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	4 157,1

EU subsidies en BTW

Na de introductie van het BTW-compensatiefonds heeft de EC geoordeeld dat BTW voor lagere overheden geen kostenpost betreft. De EC beoordeelt deze kosten derhalve als niet subsidiabel. Het ministerie van Financiën had reeds in dit risico voorzien en heeft zich garant gesteld richting lagere overheden voor de bedragen die zij eventueel zouden mislopen. Deze overboeking betreft het bedrag van de garantstelling van Financiën voor verrekenbare BTW van EFRO-projecten, die onterecht gedeclareerd is bij Brussel.

Schade-uitkering Export Krediet Verzekeringen (EKV)

De ramingen van de schade-uitkeringen EKV zijn gebaseerd op verwachtingen omtrent de verzekeringsportefeuille. Op basis van de actuele situatie zijn de verwachte claims voor 2008 neerwaarts bijgesteld.

Credit Default Swap (CDS)

Er zijn uitgaven gedaan voor een CDS waarmee een gedeelte van het uitstaande risico op Indonesië in de markt is weggezet.

Kapitaalinjectie ING

ING heeft gebruik gemaakt van het Fonds voor financiële structuurversterking. De Staat heeft voor een bedrag van 10 mrd. securities verworven in ING, waarmee ING haar kapitaalpositie versterkt.
Kapitaalinjectie Aegon Aegon heeft gebruik gemaakt van het Fonds voor financiële structuurversterking. De Staat heeft voor een bedrag van 3 mrd. securities verworven in Aegon, waarmee Aegon haar kapitaalpositie versterkt.

Kapitaalinjectie SNS REAAL

SNS REAAL heeft gebruik gemaakt van het Fonds voor financiële structuurversterking. De Staat heeft voor een bedrag van 750 mln euro securities verworven in SNS REAAL, waarmee SNS REAAL haar kapitaalpositie versterkt.

Verwerving Fortis en ABN Amro

Dit betreft de aankoop van Fortis Bank Nederland Holding N.V., Fortis Verzekeringen Nederland N.V., Fortis Corporate Insurance N.V. en het door Fortis gekochte deel van ABN Amro.

Diversen (Uitvoeringskosten Fortis en ABN Amro)

Deze uitvoeringskosten komen voort uit de benodigde inschakeling van juridische, strategische, financiële en HR ondersteuning bij de verwerving van de hierboven genoemde vermogenstitels, de ontvlechting daarvan en vervolgens de uitwerking van strategische vraagstukken.

Boeteopbrengsten

De lagere boeteopbrengsten zijn een gevolg van de nog geldende coulanmaatregelen bij het opleggen van boetes bij de loonheffing.

Dividend staatsdeelnemingen

Er is sprake van meevallende dividendontvangsten, voornamelijk veroorzaakt door Schiphol en UCN.

Holland Casino

De winstafdrachten van Holland Casino zullen vermoedelijk lager uitvallen dan verwacht. Dit als gevolg van de ingevoerde kansspelbelastingmaatregel en de afnemende bezoekersaantallen bij de vestigingen.

Winstafdracht DNB

De hogere verwachte winstafdracht wordt voornamelijk veroorzaakt door hogere opbrengsten uit het ESCB. Enerzijds heeft dit te maken met het rente-effect, anderzijds heeft dit te maken met de toename van het gebruik van beschikbare faciliteiten bij de ECB door de banken in het systeem.

Kosten vervolging

De hogere opbrengsten bij vervolgingskosten worden veroorzaakt door een stijging van het aantal invorderingsmaatregelen (zoals aanmaningen).

Premies EKV

Het in verzekering nemen van enkele grote transacties leidt tot een opwaartse bijstelling van de premieraming.

Verkoop onroerende zaken

De verkopen van onroerende zaken in het kader van de taakstelling, die voor latere jaren gepland waren, zijn reeds dit jaar op verzoek van de kopende partijen tot uitvoering gekomen.

Defensie

X DEFENSIE: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	8 163,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Brandstof	25,0
Doorwerking ontvangstenramingen	- 25,1
Herfasering investeringen	- 39,8
Materiële exploitatie	- 21,0
Personele exploitatie	- 96,4
SAC C-17	90,0
Vertraging infrastructuurprojecten	- 15,9
4e kwartaalbetaling DVD-diensten	49,6
Diversen	26,1
	- 7,5
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 9,1
Niet tot een ijklijn behorend	
Diversen	- 1,2
	- 10,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 17,7
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	8 145,4
Totaal Internationale samenwerking	360,5
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	8 505,9

X DEFENSIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	626,2
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Ontvangstenramingen	- 25,1
	- 25,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 25,1
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	601,1
Totaal Internationale samenwerking	5,8
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	606,9

Brandstof

De uitgavenramingen voor brandstof zijn na besluitvorming binnen Defensie bij de Defensie Materieel Organisatie naar boven bijgesteld.

Doorwerking ontvangstenramingen

De met de ontvangsten samenhangende uitgaven worden naar beneden bijgesteld. Dit is een gevolg van naar beneden bijgestelde ontvangstenramingen voor teruggevorderde BTW en een gewijzigde berekenings-systematiek van betalingen met de Amerikaanse overheid voor voornamelijk onderhoudscontracten en reserveonderdelen (case closures Foreign Military Sales). Hierdoor vindt een deel van de ontvangsten niet meer in 2008 plaats.

Herfasering investeringen

De faseringen van enkele investeringsprojecten zoals MTADS (Modernised Target Acquisition and Designation Sight, Apache helikopters) en de versterking van manoeuvrebataljons Korps Mariniers zijn aangepast.

Materiele exploitatie

Bij het Operationeel Commando Landstrijdkrachten treden besparingen op, onder andere bij het goedkoper huren van oefenterreinen en een lager verbruik van voeding en materieel.

Personele exploitatie

Het tekort aan personeel bij Defensie resulteert in minder personele uitgaven. De budgettaire ruimte die hierdoor ontstaat, wordt ingezet ter compensatie van incidentele extra uitgaven voor de inhuur van externen en extra maatregelen ten behoeve van Werving en Selectie. Ook worden incidentele budgettaire knelpunten elders op de begroting opgelost.

SAC C-17

Nederland neemt deel aan het Strategic Airlift Capability (SAC) C-17 initiatief van de NAVO. Hiermee wordt de strategische luchttransportcapaciteit van Nederland vergroot. De eenmalige investeringskosten voor Nederland bedragen in totaal 130 mln. Deze worden geacommodeerd binnen de begrotingen van Defensie en Buitenlandse Zaken, verspreid over enkele jaren. Deze post betreft deels de bijdrage van het ministerie Buitenlandse Zaken en een deel van het vrijgemaakte budget binnen de Defensie begroting.

Vertraging infrastructuurprojecten

Een aantal infrastructuurprojecten zijn vertraagd. De twee voornaamste posten zijn hier de verbouwing van het Plein Kalvermarktcomplex en het project Landelijke Overkappingen.

4e kwartaalbetaling DVD-diensten

De Dienst Vastgoed Defensie wordt per kwartaal betaald voor geleverde diensten door het ministerie van Defensie. In 2006 en 2007 is de betaling van het vierde kwartaal uitgesteld tot het eerste kwartaal in het daaropvolgende jaar. Het gewenste ritme wordt in 2008 weer hersteld.

Diversen

Hieronder vallen een groot aantal kleinere posten, zoals extra uitgaven in verband met extra onderhoud aan kazernes, extra uitgaven aan externe inhuur en extra uitgaven voor scholing.

Ontvangstenramingen

De ontvangstenramingen zijn naar beneden bijgesteld. Dit is een gevolg van naar beneden bijgestelde ontvangstenraming voor teruggevorderde BTW en een gewijzigde berekeningssystematiek van betalingen met de Amerikaanse overheid voor voornamelijk onderhoudscontracten en reserveonderdelen (case closures Foreign Military Sales). Hierdoor vindt een deel van de ontvangsten niet meer in 2008 plaats.

Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	1 558,3
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	2,2
	<hr/>
	2,2
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Afvalfonds	- 53,7
Flankerend beleid	- 7,3
WABO	10,0
Diversen	- 1,3
	<hr/>
	- 52,3
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
FES BIRK projecten	- 48,2
FES bodemsanering	- 11,5
FES nationale sleutelprojecten	- 198,1
WABO	- 15,0
Diversen	8,1
	<hr/>
	- 264,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	<hr/>
	- 314,8
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	1 243,5
Totaal Internationale samenwerking	75,7
	<hr/>
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	1 319,2

XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	656,3
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	0,7
	<hr/>
	0,7
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
FES BIRK projecten	- 48,2
FES bodemsanering	- 11,5
FES nationale sleutelprojecten	- 198,1
Diversen	1,1
	<hr/>
Niet tot een ijklijn behorend	
Niet relevante boeking, vrijval voorziening planmatig onderh	153,0
	<hr/>
	- 103,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	<hr/>
	- 103,1
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	553,3
Totaal Internationale samenwerking	0,0
	<hr/>
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	553,3

Afvalfonds

Door uitbreiding van de statuten moest heronderhandeld worden met het bedrijfsleven. Hierdoor is de opstart van het afvalfonds vertraagd.

Flankerend beleid

Voor de reorganisatie voor het personeel zijn extra uitgaven gedaan. Het budget voor sociaal flankerend beleid wordt hiervoor aangewend

WABO

De WABO (Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht) regelt de omgevingsvergunning. Dit is één geïntegreerde vergunning voor o.a. wonen en bouwen wat tot minder administratieve lasten voor burger en bedrijf moet leiden. Op de aanvullende post zijn hiervoor middelen gereserveerd. Een deel van deze middelen worden nu overgeheveld naar de VROM-begroting (ad 10.mln). Ook binnen de VROM-begroting zijn hiervoor middelen vrijgemaakt. De WABO wordt uitgevoerd door gemeenten. Daarom zijn de middelen naar het GF overgeboekt.

FES BIRK projecten

In 2008 zijn enkele projecten op grond van het Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK) verstraagd. De niet bestede middelen uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) worden weer toegevoegd aan de budgetten in 2009. De grootste vertragingen doen zich voor op het project Hart van Dieren en Zaltbommel.

FES Bodemsanering

Door vertraging in de toekenning van subsidies voor urgente bodemsaneringsgevallen is er minder in 2008 besteed. De niet bestede middelen uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) worden toegevoegd aan de budgetten in 2009.

FES Nationale Sleutelprojecten

In 2008 zijn enkele Nationale Sleutelprojecten verstraagd. De niet-bestede middelen uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) worden weer toegevoegd aan de budgetten in 2009. Het overgrote deel van de vertragingen doen zich voor op het project Amsterdam Zuidas. Deze subsidie kan pas worden toegekend bij formele oprichting van de Zuidas-onderneming. Deze oprichting is nu voorzien in het eerste halfjaar van 2009.

Vrijval voorziening planmatig onderhoud

De voorziening planmatig onderhoud van de Rijksgebouwendienst (RGD) is opgeheven. Het planmatig onderhoud wordt, conform de wens van het Rijkshuisvestingberaad, vanaf nu vormgegeven via een omslagsystematiek. De voorziening valt vrij maar is niet volledig liquide, omdat de voorziening bij de openingsbalans van de RGD is gebruikt voor het financieren van panden. De volledige vrijval van de voorziening en het volledig afromen van deze dotatie aan het eigen vermogen, leidt bij de RGD tot liquiditeitsproblemen. Daarom is een deel van de voorziening, een bedrag van 153 mln, omgezet in een lening. Zodoende wordt afroming van het vrijgevallen bedrag jaarlijks via de betaling van rente- en aflossing gerealiseerd. Het betreft een technische mutatie.

Wonen, Wijken en Integratie

XVIII WONEN, WIJKEN EN INTEGRATIE: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	4 470,1
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 13,8
	- 13,8
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
BLS-budgetten	- 30,6
Diversen	- 28,3
	- 58,9
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Wijkenbudget aan BKZ/Gemeentefonds	- 40,0
Diversen	- 10,2
Niet tot een ijklijn behorend	
Diversen	- 4,0
	- 54,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 126,9
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	4 343,2
Totaal Internationale samenwerking	
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	4 343,2

XVIII WONEN, WIJKEN EN INTEGRATIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	860,0
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Vertraging ontvangsten huurtoeslag	- 60,0
Diversen	- 10,5
	- 70,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	1,1
	1,1
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	8,5
Niet tot een ijklijn behorend	
Diversen	- 1,0
	7,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 61,9
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	798,1
Totaal Internationale samenwerking	
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	798,1

Besluit Locatiegebonden Subsidies (BLS) Budgetten

Er is een aanpassing in de fasering van de BLS-budgetten, dit leidt tot vrijval in 2008. Deze fasering komt o.a. doordat de minister voor WWI heeft besloten de knelpuntenpot in 2008 geen doorgang te laten vinden. De knelpuntenpot zou gediend hebben om belemmeringen in de woning-

bouwproductie op korte termijn weg te nemen. Het blijkt echter dat het bij de geïnventariseerde knelpunten niet ging om locaties die op zeer korte termijn tot realisaties zouden leiden en daarmee dus buiten het tijdsvak van het BLS en de woningbouwafspraken zouden vallen die tot 2010 lopen.

Diversen

Er liggen diverse aanpassingen in faseringen aan deze mutatie ten grondslag, o.a. fasering in budgetten CO₂-regeling. De aanpassing in de fasering van CO₂-regeling komt door het beschikbaar komen van ervaringsgegevens. Op basis van deze gegevens worden projecten later afgerond dan eerder verondersteld.

Daarnaast is er een interne herschikking geweest bij de middelen voor integratie en remigratie om de extra uitgaven aan integratie van gepardonnerden en stagnatie van inburgering op te vangen.

Wijkenbudget aan BZK/Gemeentefonds Voor de medefinanciering van de wijkactieplannen in de 40 aandachtswijken in het kader van het Actieplan Krachtwijken, komen via de decentralisatie-uitkering van het Gemeentefonds middelen ter beschikking voor de betrokken gemeenten.

Huurtoeslag

In 2008 is er een vertraging bij de ontvangsten huurtoeslag. Dit komt doordat de terugvorderingen door de Belastingdienst later in het jaar worden ingesteld en doordat meer debiteuren gebruik maken van een terugbetalingsregeling zodat een gemiddeld langere incassoperiode per terugvordering ontstaat. De nog niet ontvangen ontvangsten van 2008 zullen naar verwachting in 2009 en volgende jaren binnenkomen.

Pand 1813

Omdat het pand Plein 1813 niet meer verkocht, maar verhuurd gaat worden is er geen sprake meer van geraamde ontvangsten van verkoop in dit jaar.

Afname van beroep op de leenfaciliteit inburgering

Oorspronkelijk was in de Wet Inburgering geregeld dat nieuwkomers zelf hun inburgeringscursus moesten regelen. Zij konden daarvoor een lening krijgen bij IBG. Sinds eind 2007 is echter wettelijk geregeld dat iedere inburgeringsplichtige een aanbod kan krijgen van de gemeente. Hierdoor neemt naar verwachting beroep op de leenfaciliteit fors af. Dit leidt tot lagere uitgaven in 2008, maar ook tot wat lagere ontvangsten.

Verkeer en Waterstaat

XII VERKEER EN WATERSTAAT: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	7 301,2
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
BTW Betuweroute	23,0
BTW HSL	20,0
Diversen	14,6
	57,6
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 2,3
	- 2,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	55,3
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	7 356,5
Totaal Internationale samenwerking	17,2
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	7 373,8

XII VERKEER EN WATERSTAAT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	101,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	4,6
	4,6
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 4,0
	- 4,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	0,6
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	102,1
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	102,1

BTW- Betuweroute en BTW-HSL

De BTW-uitgaven (43 mln) die samen gaan met de aanleg van de HSL en de Betuweroute worden gecompenseerd. Bij de slotwet worden de definitieve BTW-lasten over 2008 verrekend met het bedrag dat nu geraamd wordt. De compensatie vindt plaats via een verhoging van de voeding van het Infrastructuurfonds op begrotingshoofdstuk XII.

Economische Zaken

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	2 292,8
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Vertraging diverse innovatieprogramma's en -regelingen	- 89,0
Diversen	- 30,4
	- 119,4
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Gebiedsgerichte regionale ondersteuning	37,0
Diversen	- 1,3
	35,7
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	10,0
	10,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 73,7
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	2 219,2
Totaal Internationale samenwerking	181,3
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	2 400,4

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	7 655,2
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Ontvangsten NMa	- 20,0
Diversen	- 2,1
	- 22,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diverse ontvangsten energie	- 55,0
Diversen	0,3
	- 54,7
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 5,7
Niet tot een ijklijn behorend	
Aanpassing aardgasbaten raming	50,0
Aanpassing afdracht FES	249,2
	293,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	216,7
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	7 871,9
Totaal Internationale samenwerking	9,3
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	7 881,2

Vertraging diverse innovatieprogramma's en -regelingen

Een aantal (maatschappelijke) innovatieprogramma's en innovatieregelingen komt trager op gang dan verwacht. Daarom worden de middelen die dit jaar niet uitgegeven worden, ingezet ter compensatie van de niet ontvangen opbrengsten, als gevolg van het niet doorgaan van de CO₂ veiling. Daarnaast worden deze middelen ingezet om de resterende verplichtingen bij het programma Kompas van het Noorden in één keer af

te betalen. Op die wijze komen de thans overblijvende middelen beschikbaar voor de financiering van de vertraagde innovatieprogramma's en -regelingen in komende jaren.

Diversen

Deze post bestaat uit een aantal vertragingen dat zich voordoet, onder andere op het terrein van regionaal economisch beleid en het programma duurzame energie.

Gebiedsgerichte regionale ondersteuning

Voor Kompas van het Noorden geldt dat dit programma t/m 2006 heeft gelopen en uitfinanciering van de aangegane verplichtingen t/m ca. 2011 was ingepland. De situatie is zo dat Noord Nederland jaarlijks een jaarverslag opstelt over het programma, dat tevens de basis is voor het te verlenen voorschot voor het nieuwe jaar. Omdat het hier nog slechts om het uitfinancieren van oude verplichtingen gaat, worden de resterende verplichtingen in één keer bevoorschot, om op die manier de bestuurlijke lasten terug te dringen.

Diverse ontvangsten energie

De voorgenomen veiling van CO₂-emissierechten in 2008 is tot nader orde uitgesteld in verband met de zienswijzen van elektriciteitsproducenten op het ontwerp van het nationaal toewijzingsbesluit. Derhalve is de ontvangstenraming in 2008 met 55 mln. neerwaarts bijgesteld, waarbij ervan wordt uitgegaan dat deze ontvangst zich alsnog in 2009 zal voordoen.

Ontvangsten NMa

Als gevolg van lopende bezwaar- en beroepsprocedures wordt de ontvangstenraming voor 2008 neerwaarts bijgesteld.

Aanpassing aardgasbatensraming

Er doen zich twee tegengestelde factoren voor die tot een bijstelling van de aardgasbatensraming in de Najaarsnota leiden. De daling van de olieprijs heeft in 2008 slechts een klein drukkend effect op de raming, omdat de meeste gasprijzen een vertraging kennen t.o.v. de olieprijs. De andere factor is de opwaartse bijstelling van het geschatte productievolume in 2008 van zowel gas als olie. Netto leiden deze effecten tot een opwaartse bijstelling van 50 mln. van de aardgasbatensraming.

Aanpassing afdracht FES

Voor het jaar 2008 en later is sprake van een vaste FES-voeding uit gasbaten. De omvang van de FES-voeding is niet afhankelijk van de totale aardgasopbrengsten van het Rijk. Het kasritme en de omvang van de uitgavenraming binnen het FES zijn leidend voor de voeding van het fonds. De mutatie betreft een aanpassing van de voeding van het FES die nodig is om het bij Najaarsnota aangepaste kasritme van de FES-uitgaven te dekken.

Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

XIV LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKwaliteit: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	2 545,1
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Bevorderen duurzame productiemethoden	- 10,0
DICTU	5,8
Dienst regelingen	23,1
Verduurzaming Noordzeevisserij	- 11,8
Diversen	19,5
	<hr/>
	26,6
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Grondprijscompensatie	13,1
Diversen	3,9
	<hr/>
	17,0
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Correctie ILG en BTW-compensatiefonds	15,3
VWS bijdrage VWA	14,8
Diversen	15,5
Niet tot een ijklijn behorend	
Diversen	1,0
	<hr/>
	46,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	<hr/>
	90,2
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	2 635,3
Totaal Internationale samenwerking	29,7
	<hr/>
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	2 665,0

XIV LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKwaliteit: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	728,9
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	5,0
	<hr/>
	5,0
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
EU-ontvangsten Aviaire Influenza	5,7
	<hr/>
	5,7
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	13,0
Niet tot een ijklijn behorend	
Diversen	5,8
	<hr/>
	18,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	<hr/>
	29,5
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	758,4
Totaal Internationale samenwerking	0,0
	<hr/>
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	758,4

Bevorderen duurzame productiemethoden

Bij de glastuinbouwregelingen Marktintroductie Energie-innovatie (MEI), de Investeringsregeling energiebesparing (IRE), de subsidieregeling lucht-

wassers en diverse andere innovatieregelingen doen zich vertragingen voor. Deze vertragingen houden verband met het achterblijvende investeringstempo van de sector.

DICTU

Er doen zich tegenvallers voor bij de Dienst ICT Uitvoering (DICTU). Deze worden deels veroorzaakt door de openstaande vordering uit 2007 op het moederdepartement en deels door extra kosten voor realisering van de taakstelling uit het Coalitieakkoord.

Dienst Regelingen

Vanwege tegenvallers bij Dienst Regelingen (DR) is het tarief naar een kostendekkend niveau gebracht. Hierdoor en door extra opdrachten (waaronder Programma beheer en Natura 2000) aan DR, valt de bijdrage van LNV aan DR hoger uit.

Verduurzaming Noordzeevervisserij

De maatregelen op het terrein van de verduurzaming van de Noordzeevervisserij in het kader van het «Europees Visserij Fonds» leiden in 2008 niet tot uitgaven. Het Operationeel Programma is later dan gedacht door de Europese Commissie vastgesteld. De uitgaven vinden plaats vanaf 2009.

Diversen

Dit betreft o.a. meer afgesloten beheersovereenkomsten voor ganzen in het kader van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer en kosten voor herplaatsingskandidaten.

Correctie ILG en BTW-compensatiefonds

Bij de voorjaarsnota 2007 is 113 mln. van de LNV-begroting overgeheveld naar het BTW-compensatiefonds. Dit betrof 3,7% van het totale Investeringsbudget Landelijk Gebied voor de periode 2007 t/m 2013. Hierop vindt thans een correctie plaats voor het deel dat door de provincies niet declarabel is bij het BTW-compensatiefonds.

VWS bijdrage VWA

In verband met de fusie van de drie inspectiediensten (Voedsel- en Warenautoriteit, Algemene Inspectiedienst en de Plantenziektkundige Dienst) wordt de huisvesting geconcentreerd. Voor de afstootkosten van de huisvesting wordt een voorziening opgenomen (op de balans van de VWA). Hiervoor levert VWS naar rato van opdrachtgeverschap een bijdrage.

EU-ontvangsten Aviaire influenza

Van de EC zijn middelen ontvangen voor bestrijding van vogelgriep. Deze generaal voorgefinancierde ontvangsten komen ten gunste van het generale beeld.

Sociale Zaken en Werkgelegenheid

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	22 195,9
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 0,4
Sociale zekerheid	
Aanpassing LPO	- 56,6
Re-integratietrajecten	- 15,4
Vervallen ESF-risicovoorziening 2008	- 121,0
Diversen	- 22,5
	- 215,9
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 1,3
Sociale zekerheid	
Diversen	4,5
	3,2
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Amendement schuldhulpverlening naar GF	- 50,0
Diversen	0,9
Sociale zekerheid	
Diversen	- 6,5
	- 55,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 268,2
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	21 927,6
Totaal Internationale samenwerking	0,7
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	21 928,4

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	687,3
Mee- en tegenvallers	
Sociale zekerheid	
Diversen	20,8
	20,8
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	0,0
	0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	20,8
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	708,2
Totaal Internationale samenwerking	
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	708,2

Aanpassing LPO

De begroting 2008 (inclusief het meerjarig beeld) was opgesteld in loonprijsniveau van het jaar 2007. Conform de gebruikelijke systematiek zijn bij Voorjaarsnota de middelen toegedeeld om de ramingen op te hogen naar prijsniveau 2008. Omdat het daadwerkelijke uitgavenverloop in 2008 achterblijft ten opzichte van eerdere ramingen, wordt de reeds uitdeelde loonprijsbijstelling neerwaarts bijgesteld.

Re-integratietrajecten

Voor 2008 komen de uitgaven voor re-integratietrajecten en werknemersvoorzieningen ten laste van het begrotingsdeel van het re-integratie arbeidsgehandicaptenbudget (REA) volgens UWV 15,4 mln. lager uit dan eerder geraamd. In de vorige raming was het aandeel van de (groeierende) Wajong-populatie in de totale REA-uitgaven overschat.

Vervallen esf risicovoorziening 2008

De afwikkeling van de ESF-programma's ESF3 (2000–2006) en Equal bevindt zich in de eindfase. Van de risicovoorziening ESF van 190 mln. voor 2008 komt een bedrag van 69 mln. voor rekening van SZW en valt derhalve een bedrag van 121 mln. vrij. Dat hangt vooral samen met het intrekken van subsidieaanvragen, het afwijzen van verzoeken tot verlenging of tot andere wijzigingen van projecten en door lagere realisaties in het algemeen.

Amendement Schuldhulpverlening naar het Gemeentefonds

Bij de behandeling van de Voorjaarsnota heeft de Tweede Kamer via het amendement Tang/Spekman extra middelen voor armoedebestrijding beschikbaar gesteld. Nu SZW afspraken heeft gemaakt met de gemeenten over de besteding van de middelen, wordt het budget overgeheveld van de begroting van SZW naar het Gemeentefonds.

Volksgezondheid, Welzijn en Sport

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	14 116,6
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Onderuitputting kwalitatief goede zorg	- 31,8
Ramingsbijstelling mantelzorgcompliment	- 34,0
Diversen	- 48,2
	- 114,0
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Invullen taakstellende onderuitputting VJN 2006	23,7
Invullen taakstellende onderuitputting VJN 2007	15,0
Diversen	7,9
Zorg	
Opleidingsfonds	- 18,3
	28,3
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 48,2
	- 48,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 133,9
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	13 982,7
Totaal Internationale samenwerking	15,6
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	13 998,2

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	61,7
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	4,4
	4,4
Beleidsmatige mutaties	
Zorg	
Terugontvangsten opleidingsfonds	23,2
	23,2
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	1,0
	1,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	28,6
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	90,4
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	90,4

Onderuitputting kwalitatief goede zorg

Binnen artikel 43, operationele doelstelling «kwalitatief goede zorg» (OD3) is ruimte ontstaan door een aantal (incidentele) meevallers. Allereerst zijn er minder subsidieaanvragen op het gebied van mentorschap en cliënt-ondersteuning (ca. 4 miljoen.). Daarnaast is er sprake van een aangepaste planning van de onderzoeksagenda van ZonMw (ca. 7,5 miljoen.). Het ontwerpen van een geschikte regeling voor kleinschalig wonen heeft meer

tijd gekost door overleg met veldpartijen (ca. 15 miljoen.). Het restant betreft lagere uitgaven bij verschillende kleinere projecten (ca. 3 miljoen.).

Ramingsbijstelling mantelzorgcomplimenten

De raming van de uitgaven aan het mantelzorgcompliment wordt verlaagd. Volgens de meest recente ramingen zal het aantal te verstrekken mantelzorgcomplimenten lager zijn dan geraamd (34 miljoen.).

Mee- en tegenvallers / diversen

De diversenpost bevat meerdere kleine meevallers die zich voordoen op verschillende artikelen, waaronder een vertraagde opstart van projecten binnen het budget voor beroepen en opleidingen (ca. 9 miljoen.), uitstel van de inwerkingtreding van het wetsvoorstel medisch noodzakelijke zorg aan illegalen tot 1 januari 2009 (ca. 12 miljoen.), het naar beneden bijstellen van uitgavenramingen ten behoeve van de Wet buitengewoon pensioen verzetsdeelnemers en de Wet uitkeringen vervolgingslachtoffers (ca. 6 miljoen.), het niet aannemen van de Wet tijdelijk huisverbod in 2008 (ca. 2,6 miljoen.) en vertraging bij een aantal projecten op het terrein van de maatschappelijke opvang (ca. 2,5 miljoen.).

Invullen taakstellende onderuitputting

Deze boekingen betreffen de invulling van de taakstellende onderuitputting. Bij voorjaarsnota 2006 en voorjaarsnota 2007 is op de VWS begroting een taakstelling ingeboekt, die wordt ingevuld uit de gedurende het jaar opgetreden onderuitputting.

Opleidingsfonds

De uitgaven voor de subsidies voor met name de opleidingen tot medisch-specialist vallen lager uit dan geraamd, doordat de subsidies niet volledig worden bevoorschot, maar tot het niveau van de gemiddelde verwachte subsidievaststellingen over 2008.

Technische mutaties/diversen

Naast enkele kleine mutaties, bestaat de diversenpost uit een incidentele terugboeking van financiële middelen van de begroting naar het premiegefinancierde budgettaire kader zorg. Bij het opstellen van de VWS-begroting 2008 werd verwacht dat de Wet stroomlijning medisch noodzakelijke zorg aan illegalen per 1 januari 2008 in werking zou treden. Nu de inwerkingtreding is voorzien per 1 januari 2009, worden de met de beleidsregel dubieuze debiteuren samenhangende middelen voor medisch noodzakelijke zorg aan illegalen in ziekenhuizen (23,0 miljoen.) incidenteel teruggeboekt van de VWS begroting naar het BKZ. Deze middelen waren, vooruitlopend op de invoering van de wet, al naar de begroting overgeboekt.

Terugontvangsten opleidingsfonds

De hogere ontvangsten zijn het gevolg van vaststelling van subsidies voor opleidingen tot medisch-specialist. In 2007 zijn de verleende subsidies volledig bevoorschot. Op basis van subsidievaststellingen hebben de opleidingsziekenhuizen in 2008 tot nog toe 23,2 miljoen. terugbetaald.

Jeugd en Gezin

XVII JEUGD EN GEZIN: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	6 056,1
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	0,0
	0,0
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 1,5
	- 1,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 1,5
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	6 054,6
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	6 054,6

XVII JEUGD EN GEZIN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	13,6
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	7,1
	7,1
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	1,5
	1,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	8,6
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	22,2
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	22,2

Diversen

De post diverse mee- en tegenvallers bestaat uit een aantal kleinere mutaties. De grootste daarvan zijn een tegenvaller bij de kinderbijslag (AKW, 9 mln) en een meevaller bij het kindgebonden budget (WKB, 6 mln). Beide worden veroorzaakt doordat de verwachte uitgaven op grond van de nieuwste uitvoeringsinformatie zijn bijgesteld. Daarnaast gaan er extra middelen naar het Gemeentefonds voor de invoering van het elektronisch kinddossier (EKD) (5 mln).

Diversen

De diversenpost bij de ontvangsten mee- en tegenvallers bestaat uit een aantal kleinere mutaties. De belangrijkste daarvan is een bijstelling van de verwachte AKW ontvangsten van 5 mln op basis van de nieuwste uitvoeringsinformatie.

Gemeentefonds

B GEMEENTEFONDS: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	16 028,8
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Armoedebestrijding	50,0
Wijkactieplannen	40,0
Diversen	52,7
Zorg	
Diversen	9,0
	151,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	151,7
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	16 180,5
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	16 180,5

Armoedebestrijding

Bij de behandeling van de Voorjaarsnota heeft de Tweede Kamer via het amendement Tang/Spekman extra middelen voor armoedebestrijding beschikbaar gesteld. Nu SZW afspraken heeft gemaakt met de gemeenten over de besteding van de middelen, wordt het budget overgeheveld van de begroting van SZW naar het Gemeentefonds.

Wijkactieplannen

Voor de medefinanciering van de wijkactieplannen in de 40 aandachtswijken, zoals benoemd in het Actieplan Krachtwijken, komen via de decentralisatie-uitkering in het Gemeentefonds middelen beschikbaar voor de betrokken gemeenten.

Diversen

Dit betreft onder andere de toevoeging van middelen voor de WABO (Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht) aan het Gemeentefonds. De WABO regelt de omgevingsvergunning. Dit is één geïntegreerde vergunning voor o.a. wonen en bouwen wat tot minder administratieve lasten voor burger en bedrijf moet leiden. De WABO wordt uitgevoerd door gemeenten.

Provinciefonds

C PROVINCIEFONDS: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	1 205,1
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	1 205,1
Totaal Internationale samenwerking	1 205,1
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	1 205,1

Infrastructuurfonds

A INFRASTRUCTUURFONDS: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	7 204,2
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
A2-projecten	306,2
Aanleg spoor/risicoreservering grote projecten	- 90,7
Agentschapsbijdrage Rijkswaterstaat	200,0
Anders betalen voor mobiliteit	65,0
Beheer en onderhoud hoofdwegenet	121,0
Beschikking prorail	- 270,0
Betuweroute	- 70,0
Hogesnelheidslijn (HSL)	- 100,0
Noordvleugel	- 24,2
Onderhoud vaarwegenbudget	155,8
Project Leiderdorp	24,2
Projecten Haringvliet en Stuwen Lek	36,2
Regionale mobiliteitsfondsen	- 20,0
Tweede Maasvlakte	16,0
Vertragingen binnenvaartprojecten	- 27,0
Zuidas	- 147,3
Zwartsluis en toekomstvisie Waal	- 23,1
Diversen	- 6,2
	145,9
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Anders Betalen voor Mobiliteit	- 69,2
Project verbeteren doorstroming A10	- 31,7
Diversen	57,0
	- 43,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	102,1
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	7 306,3
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	7 306,3

A INFRASTRUCTUURFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	6 420,7
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Bereikbaarheid/voorfinanciering 12 mrd pakket	200,0
Ontvangsten railwegen	- 45,6
Diversen	- 8,4
	146,0
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Anders Betalen voor Mobiliteit	- 69,2
Project verbeteren doorstroming A10	- 31,7
Diversen	57,0
	- 43,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	102,1
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	6 522,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	6 522,8

A2-projecten

Een aantal grote infrastructuur-projecten is in realisatie en vereist in 2008 meer budget dan geraamd. Het gaat hier vooral om versnelling van de realisatie van A2-projecten: Holendrecht-Oudenrijn, rondweg 's-Hertogenbosch en Tangent Eindhoven.

Aanleg spoor/Risicoreservering grote projecten

Deze lagere uitgaven worden voornamelijk veroorzaakt doordat er op de risicoreservering voor grote projecten in 2008 geen verder beroep wordt gedaan (70 mln.). Het restant van deze mutatie wordt voornamelijk veroorzaakt doordat er bij de projecten Spoorse Doorsnijdingen en Nationale Sleutelprojecten Utrecht een deel van de uitgaven niet meer in 2008 tot betaling komt. Deze middelen schuiven door naar 2009.

Agentschapsbijdrage Rijkswaterstaat

Er wordt een uitgave van 200 mln. ten behoeve van het basispakket Beheer en Onderhoud Hoofdwegennet die voorzien was voor 2009, al in 2008 voldaan. Deze mutatie is ingegeven door de wens van het kabinet om in 2009 budgettaire ruimte te creëren.

Anders Betalen voor Mobiliteit

Er staan FES-middelen gereserveerd in 2008 op het Infrastructuurfonds voor het programma Anders Betalen voor Mobiliteit (ABVM). De middelen zijn onder meer beschikbaar voor de start van mobiliteitsprojecten in zes stedelijke gebieden. Met deze projecten wordt ervaring opgedaan met de satelliettechniek en de gedragingen van weggebruikers.

Beheer en onderhoud hoofdwegennet

Op het budget van het hoofdwegennet wordt een overschrijding verwacht van circa 120 mln. Deze overschrijding heeft een aantal oorzaken. Zo zijn er mobiliteitsmaatregelen getroffen om verkeershinder te beperken. Verder is de prijsontwikkeling in de wegensector sterker geweest dan voorzien. Dit heeft een extra druk op de budgetten heeft gelegd.

Beschikking Prorail

Op het spoorprogramma wordt een overschot op beheer en instandhouding verwacht. Dit wordt veroorzaakt door een forse overloop van werkzaamheden en budget uit 2007. Dit overschot schuift door naar 2009. De beschikking aan Prorail voor 2008 is daarom aanzienlijk lager vastgesteld dan het budget.

Betuweroute

Dit betreft de vertragingen in de oplevering van projecten bij de Betuweroute. Het gaat hier voornamelijk om het A15-tracé en de ombouw van de Havenspoorlijn. Het budget en de werkzaamheden worden verschoven naar 2009.

Hogesnelheidslijn (HSL)

De Kamer is geïnformeerd door middel van voortgangsrapportages dat de realisatie van de HSL is vertraagd. De realisatie wordt naar verwachting in 2009 voltooid. Dit heeft als gevolg dat circa 100 mln. aan middelen wordt verschoven naar 2009.

Noordvleugel

Er worden er FES-middelen in het Infrastructuurfonds uit latere jaren naar 2008 geschoven voor de A6-A9. De middelen, die in eerste instantie gereserveerd stonden binnen het Infrastructuurfonds in 2008 voor de A6/A9, worden doorgeschoven naar latere jaren. Hiermee sluit de raming binnen het Infrastructuurfonds voor de A6/9 aan op de ramingen binnen het FES.

Onderhoud vaarwegenbudget

Voor de uitvoering van beheer en onderhoud is een verhoging van het budget noodzakelijk. Hiervan is een deel bestemd voor het versneld inlopen van achterstalling onderhoud. Het restant is voornamelijk bestemd voor regulier onderhoud dat in latere jaren stond gepland.

Project Leiderdorp

Het A4-project Leiderdorp wordt gefinancierd uit het FES. Er wordt circa 24 mln. aan uitgaven opgeboekt op het Infrastructuurfonds. Deze middelen worden met een technische mutatie doorgeschoven naar latere jaren. Hiermee sluit het kasritme van middelen op de FES-begroting aan op de projectraming van ABvM zoals opgenomen in de ontwerpbegroting van het Infrastructuurfonds 2009.

Projecten Haringvliet en stuwen Lek

Voor het versneld inhalen van achterstallig onderhoud worden er 60 mln. aan middelen uit latere jaren naar 2008 gehaald. Daar tegenover staan lagere uitgaven als gevolg van vertragingen. Het project Stuwen Lek heeft aanbestedingsproblemen. Het project Haringvliet is vertraagd omdat de voorbereidingen van de aannemer nog niet voltooid zijn.

Regionale mobiliteitsfondsen

De regionale mobiliteitsfondsen zijn niet volledig uitgeput in 2008. Ook het amendement-Cramer (TK 2008/2009, 31 474, nr. 10), voor generieke kwaliteit in het openbaar vervoer, leidt in 2009 en latere jaren tot betalingen. Mobiliteitsfondsen worden ingezet voor het realiseren van regionale openbaar vervoer projecten. Deze fondsen worden gevoed uit financiële impulsen vanuit het Infrastructuurfonds. Een deel van de projecten uit deze fondsen wordt medegefinancierd door regionale overheden.

Tweede Maasvlakte

Het betreft een aanvullende betaling voor de aanleg van openbare infrastructuur op de Tweede Maasvlakte. Deze middelen zijn specifiek bestemd voor de landaanwinning.

Vertragingen binnenvaartprojecten

Het budget wordt niet uitgeput in 2008. Hiervoor zijn een aantal oorzaken aan te wijzen. Het project Zuid Willemsvaart is vertraagd doordat het onroerend goed nog niet is aangekocht en de grondaankopen uitblijven. Het project Walradar Kanaal ondervindt vertraging omdat er nog geen bestuurlijke overeenkomst is getekend. Ten slotte wordt het bestemmingsplan voor het Wilhelminakanaal gewijzigd waardoor ook dit project vertraagt.

Zuidas

De oprichting van de Zuidas onderneming is vertraagd, ten opzichte van de verwachtingen in het voorjaar. Hierdoor blijft in 2008 circa 147 mln. onbested.

Zwartsluis en Toekomstvisie Waal

De toevoeging van middelen met het amendement-Cramer en Van Hijum (TK 2008/2009, 31 474, nr. 11) voor de keersluis bij Zwartsluis komt in latere jaren tot besteding. Verder is binnen het project Toekomstvisie Waal de aanleg van de overnachtinghaven Lobith vertraagd. De oorzaken van deze vertraging zijn de aanvullende eisen voor natuurmaatregelen.

Anders Betalen voor Mobiliteit

Er schuiven circa 70 mln. aan FES-middelen door naar 2009 en latere jaren. Hiermee sluit het kasritme van middelen op de FES-begroting aan op de projectraming van ABvM zoals opgenomen in de ontwerpbegroting van het Infrastructuurfonds 2009.

Project verbeteren doorstroming A10

Het overschot komt voornamelijk door vertraging van het deelproject Verbeteren doorstroming ring A10 binnen het programma Filevermindering. Tegenover de lagere uitgaven staat een lagere bijdrage uit het FES.

Bereikbaarheid/voorfinanciering 12 mrd. pakket

Het kabinet heeft besloten om in 2008 200 mln. toe te voegen aan het «Bereikbaarheid/voorfinanciering 12 mld. pakket» van het FES.

Ontvangsten Railwegen

In verband met de naar 2009 opgeschoven aanvangsdatum zal de High Speed Alliance (HSA) nog geen ontvangsten genereren in 2008.

Fonds Economische Structuurversterking

D FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	3 274,2
Technische mutaties	
Niet tot een ijklijn behorend	
Bereikbaarheid/voorfinanciering 12 mrd pakket	200,0
Bijdrage systeemkosten tolheffing	- 69,2
Budget investeringen in ruimtelijke kwaliteit (BIRK) saneringsregeling	48,2
Project verbeteren doorstroming A10	- 31,7
Sleutelprojecten	- 198,1
Diversen	- 102,0
	- 249,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 249,2
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	3 025,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	3 025,0

D FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	3 274,2
Technische mutaties	
Niet tot een ijklijn behorend	
Ontvangsten uit aardgasbaten	- 249,2
	- 249,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 249,2
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	3 025,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	3 025,0

Bereikbaarheid/voorfinanciering 12 mrd. pakket

Het kabinet heeft besloten om in 2008 200 mln. toe te voegen aan het «Bereikbaarheid/voorfinanciering 12 mld. pakket» van het FES.

Bijdrage systeemkosten tolheffing

Er staan middelen gereserveerd in 2008 op het Infrastructuurfonds voor «Anders Betalen voor Mobiliteit» (ABvM). De middelen waren onder meer beschikbaar voor de start van mobiliteitsprojecten in zes stedelijke gebieden. Met deze projecten wordt ervaring opgedaan met de satelliettechniek en de gedragingen van weggebruikers. Bijna 70 mln. aan FES-middelen komt tot betaling in 2009 en latere jaren. Hiermee sluit het kasritme aan op de projectraming van ABvM op het Infrastructuurfonds.

Budget investeringen in ruimtelijke kwaliteit (BIRK) saneringsregeling

Dit FES-project bestaat uit tal van kleinere projecten op de begroting van VROM. De onderuitputting wordt grotendeels veroorzaakt door vertragen. De gesubsidieerde partijen zijn primair verantwoordelijk voor de sturing en de realisatie van de projecten. Hierdoor is gebleken dat het niet mogelijk was om een goede inschatting te maken van het uitgavenpatroon. De projecten worden op voortgang bewaakt met voortgangss-

rapportages van de subsidieontvangers aan de uitvoeringsorganisatie SenterNovem. De projecten komen in 2009 en later jaren tot betaling

Project verbeteren doorstroming A10

De laatste inzichten leiden tot een raming van circa 32 mln. aan onderuitputting in het jaar 2008. Deze vertraging wordt voornamelijk veroorzaakt door het bestuurlijke afstemmingsproces met de regio over de te nemen maatregelen. Daarnaast schuiven er ook een groot aantal betalingen voor (kleinere) projecten zoals de aanpassing van bewegwijzering door naar het jaar 2009.

Sleutelprojecten

Het gaat om FES-projecten op de begroting van VROM die bijdragen aan de ontwikkeling van stedelijke gebieden van nationaal belang. Het bedrag zal in plaats van in 2008 naar verwachting in 2009 tot betaling komen. Hiervan is circa 131,7 mln. gereserveerd voor de Zuidas. Deze subsidie kan pas toegekend worden als de Zuidas-onderneming formeel is opgericht. De andere NSP projecten hebben vertragingen opgelopen doordat onderhandelingen tussen de gemeenten, Rijk en NS langer duren dan voorzien.

Diversen

De post diversen bestaat uit projecten die weliswaar zijn toegevoegd aan departementale begrotingen, maar nog niet tot besteding zijn gekomen (kasschuiven). De kasschuiven treden onder andere op bij de projecten *A4 Leiderdorp* van VenW, dat is vertraagd doordat het traceebesluit opnieuw moet worden opgesteld en het project *VMBO/Funderend onderwijs* van OCW, waar gemeenten meer tijd wordt gegeven om op zorgvuldige wijze hun aanvragen op te stellen. Alle niet bestede middelen worden doorgeschoven naar 2009 of latere jaren.

Daarnaast wordt er circa 24 mln aan FES-middelen op het Infrastructuurfonds, voor het project *Infrastructuur Noordvleugel*, uit latere jaren naar 2008 geschoven. De middelen, die in eerste instantie gereserveerd stonden binnen het Infrastructuurfonds in 2008 voor het project, worden ingezet in latere jaren.

Ontvangsten uit aardgasbaten

De mutatie betreft een aanpassing van de voeding van het FES die nodig is vanwege het nieuwe kasritme van de FES-uitgaven. De omvang en het kasritme van de uitgavenraming binnen het FES zijn leidend voor de voeding van het fonds. De voeding is niet afhankelijk van de totale aardgasopbrengsten van het Rijk.

AOW-Spaarfonds

E AOW-SPAARFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	4 489,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	4 489,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	4 489,8

Diergezondheidsfonds

F DIERGEZONDHEIDSFONDS: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	55,2
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	55,2
Totaal Internationale samenwerking	55,2
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	55,2

F DIERGEZONDHEIDSFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	28,4
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	28,4
Totaal Internationale samenwerking	28,4
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	28,4

BTW-Compensatiefonds

G BTW-COMPENSATIEFONDS: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	2 362,5
Technische mutaties	
Niet tot een ijklijn behorend	
Diversen	- 15,3
	- 15,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 15,3
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	2 347,2
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	2 347,2

Waddenfonds

H WADDENFONDS: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	40,5
Technische mutaties	
Niet tot een ijklijn behorend	
Diversen	0,7
	0,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	0,7
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	41,2
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	41,2

H WADDENFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	33,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	33,9
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	33,9

Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS)

HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009	6 228,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Apparaatsuitgaven	- 51,4
Armoedebestrijding	123,0
Humanitaire hulpverlening	64,8
Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	16,1
Onderwijs	- 88,6
Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	- 39,1
SAC C-17	- 20,0
Diversen	- 23,2
	- 18,4
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	17,9
	17,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 0,4
Stand Najaarsnota 2008	6 227,7

HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009	178,9
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Koersverschillen	53,0
Diversen	0,5
	53,5
Technische mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	17,9
	17,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	71,4
Stand Najaarsnota 2008	250,3

Apparaatsuitgaven

Geplande uitgaven voor een aantal omvangrijke ICT projecten, zoals Rijks-werkplek 2.0 zijn naar 2009 doorgeschoven. Daarnaast vinden uitgaven die samenhangen met de introductie van biometrie in reisdocumenten en visa, zoals de aanschaf van hardware en verbouwingen aan kantoren, in 2009 plaats. Verder is sprake van lagere personeelskosten vanwege een lagere bezetting dan gepland en is er vertraging bij huisvestingsgerelateerde projecten.

Armoedebestrijding

De mutatie op dit artikel betreft een saldo. Dit wordt sterk beïnvloed doordat de middelen voor verhoging van het ODA-budget als gevolg van aangepaste BNP-ramingen en de ontstane koersverschillen door de lage dollar-stand op dit artikel zijn geparkeerd. Een lichte verlaging wordt veroorzaakt door een neerwaarts bijgestelde uitgavenraming voor de African Capacity Building Foundation (ACBF), vertraagde uitgaven in de

Indonesië en Azië faciliteit en een verlaging van de begrotingssteun in Oeganda. De begrotingssteun in Mali wordt verhoogd ten behoeve van een programma op het gebied van rurale bedrijvigheid en voedselzekerheid. Ook vindt er een additionele bijdrage plaats aan de European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) en zijn er extra middelen toegekend aan een programma op het gebied van goed bestuur in Bangladesh.

SAC C-17

Deze mutatie betreft een overboeking van Buitenlandse Zaken naar Defensie in 2008 ten behoeve van het Strategic Airlift Capability C-17 NAVO initiatief om de strategische luchttransportcapaciteit te vergroten. De eenmalige investeringskosten voor Nederland bedragen in totaal 130 mln. verspreid over enkele jaren. Deze worden geacommodeerd binnen de begrotingen van Defensie (70 mln.) en Buitenlandse Zaken (60 mln.).

Humanitaire hulpverlening

De uitgaven op dit artikel zijn opwaarts bijgesteld, omdat het noodhulpbudget is verhoogd. Er zijn extra middelen nodig doordat het bestaande budget reeds grotendeels is besteed ten behoeve van onder meer de Hoorn van Afrika, DR Congo, Zimbabwe, Afghanistan, Birma, Palestijnse Gebieden en het internationale Rode Kruis. Verder vindt structurele ophoging plaats van de bijdrage aan het World Food Programme (WFP).

Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden

De mutaties op dit subartikel worden onder meer veroorzaakt door hogere uitgaven bij onder meer de International Finance Corporation (IFC) en de Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO). Er zijn diverse verhogingen op landenprogramma's in Ethiopië en Suriname wegens bijgestelde kasramingen. Daarnaast worden er middelen teruggegeven bij de Investment Climate Facility en dalen de landenbudgetten in Bolivia en Rwanda wegens vertraging in de programma's ten behoeve van het ondernemingsklimaat en plattelandsontwikkeling.

Onderwijs

De neerwaartse mutatie op dit artikel is grotendeels het gevolg van een teruggave van beschikbare middelen voor het Education for All – Fast Track Initiative (EFA/FTI) Catalytic Fund (110 mln.). Verder zijn er verlagingen door vertragingen in het UNICEF Education in Emergency programma en in landenprogramma's in Zuid-Afrika en Bolivia. De bijdragen aan UNICEF en aan onderwijsprogramma's in de partnerlanden Burkina Faso, Noord-Oeganda, Ethiopië en Indonesië zijn verhoogd.

Regionale stabiliteit en crisisbeheersing

De verlaging van de uitgaven betreft een saldo dat grotendeels wordt veroorzaakt door vertraging in de wederopbouwprogramma's in Indonesië, Soedan en Afghanistan. Aan het landenprogramma voor de Palestijnse gebieden zijn extra middelen toegekend voor wederopbouw. Ook is additioneel budget toegekend aan landenprogramma's in Bosnië Herzegovina en Guatemala op het gebied van vredesopbouw.

Koersverschillen

Deze meevaller bij de ontvangsten wordt veroorzaakt door koersverschillen. Vooral de daling van de dollar en daaraan gerelateerde

valuta's ten opzichte van de gehanteerde Corporate Rate heeft aan deze meevaller bijgedragen.

Aanvullende post Algemeen

ALGEMEEN: UITGAVEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	- 274,3
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Flankerend beleid vernieuwing rijksdienst	- 80,6
Ramingstechnische veronderstelling in=uit	323,0
Schuldsanering Antillen	- 203,0
Diversen	- 100,3
Sociale zekerheid	
Ramingstechnische veronderstelling in=uit	160,5
Diversen	- 10,9
	88,7
Technische mutaties	
Niet tot een ijklijn behorend	
BTW compensatie HSL en Betuweroute	- 34,1
Diversen	- 4,9
	- 39,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	49,7
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	- 224,7
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	- 224,7

ALGEMEEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2008
Stand Miljoenennota 2009 (excl. IS)	4,0
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting in enge zin	
Diversen	- 4,0
	- 4,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2009	- 4,0
Stand Najaarsnota 2008 (excl. IS)	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0
Stand Najaarsnota 2008 (incl. IS)	0,0

Flankerend beleid vernieuwing Rijksdienst

Voor de vernieuwing van de Rijksdienst zijn in het Coalitieakkoord voor de periode t/m 2011 middelen gereserveerd. Deze middelen zijn bedoeld voor de benodigde investeringen (bijvoorbeeld in ICT) en voor sociaal flankerend beleid. Het budget voor 2008 is niet volledig aangewend. Ca. 22 mln. wordt ingezet voor investeringen, ca. 24 mln. voor sociaal flankerend beleid. Het budget is overgeveeld naar de desbetreffende departementale begrotingen. Het resterend budget wordt doorgeschoven naar latere jaren.

Ramingstechnische veronderstelling in=uit

Bij Voorjaarsnota is de eindejaarsmarge uitgekeerd naar de departementale begrotingen. Als tegenhanger hiervan is de ramingstechnische veronderstelling in=uit op de aanvullende post verwerkt. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat de onderuitputting die zich in 2007 heeft voorgedaan, ook in 2008 zal optreden. Bij Najaarsnota wordt een deel van in=uit-taakstelling ingevuld.

Schuldsanering Antillen Op de aanvullende post Algemeen staan middelen gereserveerd voor schuldsanering Antillen. Nu de Algemene Maatregel van Rijksbestuur (AMvRB) Financieel Toezicht is vastgesteld, komt Nederland haar toezegging na door 203 mln. ten behoeve van de sanering van de betalingsachterstanden te storten op een bestemmingsrekening bij de Bank Nederlandse Antillen. Dit is conform de afspraken zoals vastgelegd in de akkoorden in het kader van de bestuurlijke vernieuwingen.

BTW-compensatie HSL en Betuweroute

De BTW-uitgaven die samen gaan met de aanleg van de HSL en de Betuweroute worden gecompenseerd. Hiervoor is een reservering opgenomen op de aanvullende post.